

Η ΠΕΙΡΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΣΤ' ΤΕΥΧΟΣ 1

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1983

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1940

ΕΔΡΑ: όδός Στρατηγού Καλλάρη, 2, τηλ. 277 185 - 271 305, Θεσσαλονίκη

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Πρόεδρος: Γαβριήλ Μιχαήλ, δικηγόρος
Α' Αντιπρόεδρος: Γεώργιος Τσιατσιάς, δικηγόρος
Β' Αντιπρόεδρος: Θωμάς Χασιώτης, έμπορος
Γεν. Γραμματεός: Κωνσταντίνος Τσουμέτης, ύποδιευθυντής τραπέζης
Ταμίας: Αντώνιος Ντασκαγιάννης, διευθυντής τραπέζης
Έφορος Μελετών Ήπειρου: Άθανάσιος Τσαβίδης, βιομήχανος
Έφορος Άλληλεγγύης: Άλεξάνδρα Τοτοκώτση, οίκοκυρά
Έφορος Ψυχαγωγίας: Ίωάννης Πρίντζης, έμπορος
Έφορος Νεολαίας: Βασίλειος Γκέλης, σκαλιστής

ΗΠΕΙΡΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

EPIRUS

A PERIODICAL PUBLISHED BY
THE EPIROTIC SOCIETY
OF THESSALONIKI

2, Stratigou Kallari Street
Thessaloniki, Greece

Χειρόγραφα για δημοσίευση, αντίτυπα δημοσιευμάτων για άναγγελία ή βιβλιοκρισία, περιοδικά για άνταλλαγή κλπ. αποστέλλονται: Περίοδικό «Ήπειρος», Γραφεία Ήπειρωτικής Έστίας Θεσσαλονίκης, όδός Στρατηγού Καλλάρη, 2, Θεσσαλονίκη.

Χρηματικά έμβάσματα: Ήπειρωτική Έστία Θεσσαλονίκης, όδός Στρατηγού Καλλάρη 2, Θεσσαλονίκη.

Συνδρομή έτήσια, έσωτερικού	δρχ 200
Νομικά πρόσωπα, Όργανισμοί κλπ.	» 400
Κοινότητες, Σχολεία κλπ.	» 400
Συνδρομή έτήσια έξωτερικού	δολλ. 12
Τιμή τεύχους	δρχ. 100

Έπιμέλεια ύλης: Άθανάσιος Τσαβίδης, Άγίου Βασιλείου 1, τηλ. 305-735

Σχέδιο έξωφύλλου: Άργύρης Κούντουρας.

Τυπογραφείο «Δωδώνη», Κονίτσης 195, τηλ. 920-610 — 925-159, Θεσσαλονίκη

Η ΠΕΙΡΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΣΤ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1983

ΤΕΥΧΟΣ 1

ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Το εξάμηνο που πέρασε ήταν πλουσιότατο σε δραστηριότητες της Εστίας μας και αν θέλαμε να τις αναφέρουμε όλες, το τεύχος αυτό θα έπρεπε να καλυφθεί από αυτές και μόνον. Το περιοδικό μας όμως δεν έχει σκοπό να απαριθμεί και να περιγράφει το τί κάναμε ή το τί θα κάνουμε. Φιλοδοξία μας είναι, όπως και παλαιότερα γράψαμε, να έρθουμε πιο κοντά στους αναγνώστες μας κι αυτό, πιστεύουμε, θα το πετύχουμε αν τους κάναμε να αναπολήσουν την πατρίδα, αυτοί που βρίσκονται μακριά της, και να μαθαίνουν τα νέα της ή αυτοί οι τυχεροί που ζουν εκεί, να γνωρίσουν εμάς και τα προβλήματά μας και τόσα άλλα Ηπειρωτικά.

Αλλά εκτός από τα παραπάνω, το περιοδικό μας έχει και άλλους σκοπούς. Μέσα σ' αυτούς είναι και η παρουσίαση Ηπειρωτών που ξεχώρισαν για τους αγώνες τους στο Έθνος, στα Γράμματα, στις Επιστήμες, στις Τέχνες. Και είναι πολλοί αυτοί τόσο που θα χρειάζονταν ολόκληροι τόμοι έστω για την απαρίθμησή τους. Άλλωστε να μην ξεχνάμε, ότι είμαστε «πρώτοι στα άρματα, στα γρόσια και στα γράμματα». Αυτοί που το πρωτοείπαν κάτι ήξεραν.

Έτσι λοιπόν, σήμερα, στον κύκλο αυτής της προσπάθειας, η «ΗΠΕΙΡΟΣ», θέλοντας να τιμήσει το έργο της Ηπειρώτισσας λογοτέχνιδας ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ και την προσφορά της στον Βορειοελλαδικό χώρο, δημοσιεύει ολόκληρη την ομιλία της λογοτέχνιδας - λαογράφου κ. Ελευθερίας Παπαδάκη, που έγινε στην αίθουσα της Ηπειρωτικής Εστίας την 20ή Απριλίου 1983. Περισσότερα σε άλλες σελίδες του περιοδικού μας.

Σ' αυτό το τεύχος θα βρείτε επίσης μια πλούσια ύλη, που αναφέρεται στην Ήπειρο, στους Ηπειρώτες, στις δραστηριότητες της Εστίας μας, στις δραστηριότητες των άλλων Ηπειρωτικών Σωματείων της Θεσσαλονίκης, στις δραστηριότητες της τόσο ζωντανής νεολαίας μας και σε τόσα άλλα θέματα.

Ακόμη, από το περασμένο τεύχος αρχίσαμε και θα συνεχίσουμε να δημοσιεύουμε ολοσέλιδη φωτογραφία Ηπειρώτισσας και Ηπειρώτη με αυθεντικές στολές της Πείρου. Δεν σας κρύβουμε ότι η επιθυμία μας ήταν η φωτογραφία αυτή να ήταν έγχρωμη, όπου θα φαινόταν κάθε λεπτομέρεια της στολής. Δυστυχώς, όμως, η διαπάνη είναι πολύ μεγάλη και τα έσοδά μας από το περιοδικό ελάχιστα.

Η «ΗΠΕΙΡΟΣ»

Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΣΤΟ ΕΘΝΟΣ

Του κ. ΚΩΝ)ΝΟΥ ΓΚΑΝΙΑΤΣΑ
Ομοτ. Καθηνητού και τ. Πρυτάνεως
του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Ε'

Μετά την περί Αλή πασά παρεμβολή και το ολοκαύτωμα των Χιμαζιωτών, επανερχόμεθα στο Σούλι, τη θραυλική και ανυπότακτη αυτή γωνιά της Ηπείρου με τους αιτίθαστους και σκληροτράχηλους κατοίκους, στο οποίο και αξίζει να αφιερώσουμε ένα ξεχωριστό κεφάλαιο. Για το Σούλι και τους Σουλιώτες δημοσιεύτηκαν πολλά, μεταξύ των οποίων και τον περασμένο χρόνο ένα σύντομο και ενδιαφέρον βιβλιαράκι του Ηπειρώτη συγγραφέα—ιστορικού Β. Κραυγίτη για τους πολέμους των Σουλιωτών, το οποίο και συμβουλευτήκαμε ιδιαίτερος.

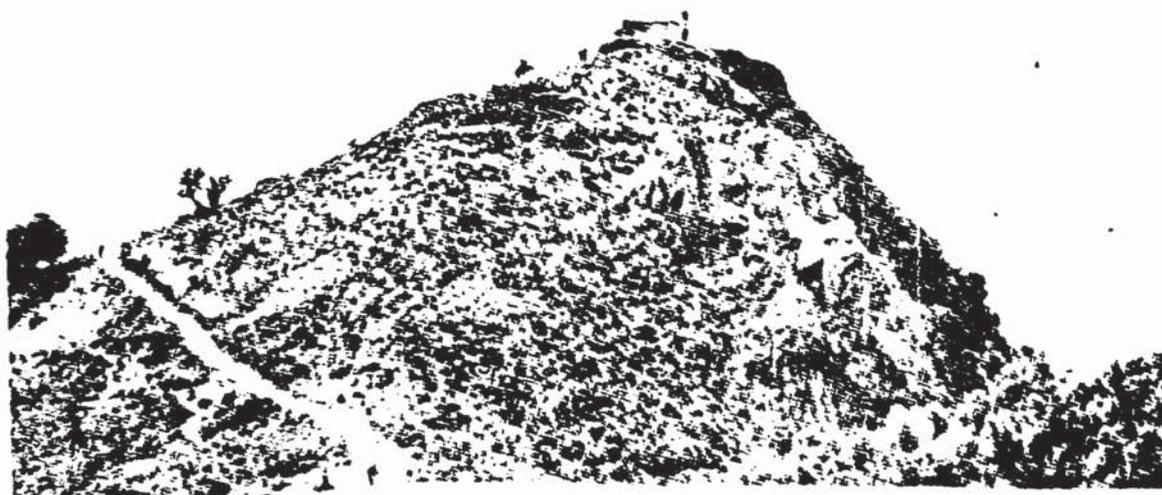
ΣΟΥΛΙ — ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ

Το Σούλι είναι μια άγρια, βραχώδης, άδενδρη περιοχή μεταξύ τριών βουνών και επάνω από τον Αχέροντα ποταμό. Στο εσωτερικό της περιοχής του Σουλίου ορθώνονται δύο άγριοι όγκοι, η Κιάφα και το Κούγκι. Η είσοδος στο Σούλι από έξω προς τα μέσα είναι δυνατή μόνον από τρεις δύσβατες και απότομες διαβάσεις, από τη σκάλα της Τζαβέλλαινας, από τη διάβαση της Καλογρηγιάς στην αρχή ενός απόκρημνου φαραγγιού του Αχέροντα και από μια άλλη. Πότε, πώς και γιατί εγκαταστάθηκαν οι Σουλιώτες σε μια τόσο άγονη περιοχή, που γιαυτό φαίνεται να ήταν και ακατοίκητη, περί αυτού τίποτε δεν είναι απόλυτα γνωστό. Αναφέρεται πάντως ότι το 1500—1600 φυγάδες της τουρκοκρατούμενης Ηπείρου, που δεν μπορούσαν να ζήσουν χωρίς τον αέρα της λευτεριάς, σκαρφάλωσαν σε τούτα τα κακοτράχαλα βουνά και εγκαταστάθηκαν στην απομονωμένη αυτή φωλιά μεταξύ ουρανού και γης. Εκεί επάνω στους βράχους έκτισαν το Τετραχώρι, δηλαδή τα τέσσερα χωριά Σούλι ή Κακοςούλι, Αθαρίκο, Σαμονίδα και Κιάφα. Με την πάροδο του χρόνου κτίστηκαν και άλλα επτά χωριά και έγιναν συνολικά ένδεκα. Οι Σουλιώτες ήταν οργανωμένοι σε φάρες ή πατριές, από τις οποίες οι σπουδαιότερες ήταν οι Μποτσαράι, οι Τζαβελλάι, οι Κουτσογκαίοι, οι Φωτομαραίοι. Από τις φάρες των φυγωμένων φυγάδων και ανυπότακτων στοιχείων της Ηπείρου που έκτισαν τα Σουλιωτοχώρια, έγινε μια φυσική επιλογή και προήλθε ένας μικρός αλύγιστος λαός με αδάμαστη ψυχή που δημιούργησε μια δική του κοινωνία Ηρώων. Οι κάτοικοι των ορεινών χωριών του Σουλίου ήταν περί τις 5.000 και χωρισμένοι σε 800 οικογένειες.

Κάτω από τους φοβερούς βράχους που ήταν κτισμένα τα Σουλιωτοχώρια, απλώνεται μια σχετικά εύφορη, πεδινή, ομαλή έκταση, ένας κάμπος, με διάσπαρτα χωριά που έφτασαν τελικά τα εβδομήντα και λέγονταν Παρασούλι και οι κάτοικοι Παρασουλιώτες. Επειδή οι Σουλιώτες είχαν μια ισχυρή κτηνοτροφία, αναγκάζονταν να κάνουν επιδρομές στα χωριά του Παρασουλίου για την απόκτηση μέσων επιδιώσεως και επειδή προστάτευαν τα χωριά αυτά, οι Παρασουλιώτες σε αντάλλαγμα της προστασίας των έδιναν αντί φόρου τρόφιμα στους προστάτες των.

Ο περιηγητής Ληκ και μυστικός πράκτορας των Άγγλων στην Ανατολή, πήγε και στο Σούλι το 1805, δύο χρόνια προ της καταλήψεώς του από τον Αλή πασά, όπου και έμεινε 14 ημέρες, εξετάζοντας και ερευνώντας τον τόπο και όσους κατοίκους βρήκε. Ο Ληκ αναφέρει στο περίφημο περιηγητικό του ότι οι Σουλιώτες την εποχή της ακμής τους είχαν στην κατοχή τους ολόκληρο τον γειτονικό κάμπο του

Το περίφημο Κούγκι, όπου την 1η Δεκεμβρίου 1808 ο καλόγηρος Σαμουήλ πραγματοποίησε την ηρωική θυσία των Σουλιωτών.

Γλυκό με αραποσιτοχώραφα και ριζοχώραφα, τα οποία όμως τους τα καλλιεργούσαν οι χωρικοί, γιατί, όπως γράφει, πιστεύουν πως δεν τους ταιριάζουν οι γεωργικές δουλειές και χείρονταν μονάχα τον πόλεμο, την κλεψιά και το ραχάτι..

Οι Σουλιώτες ήταν κατά τους παλαιότερους ιστορικούς κράμα Ελλήνων και Αλβανών και κατά τους νεώτερους καθαρόαιμοι Έλληνες με σαφή συναίσθηση ότι ανήκαν στο Ελληνικό Έθνος που έπρεπε να απελευθερωθεί με αυτοθυσία. Η Συμπολιτεία των Σουλιωτοχωριών ήταν εντελώς ιδιότυπη και με πολίτευμα μιά ολιγαρχική δημοκρατία στην οποία δέσποζαν οι μεγαλύτερες φάρες. Η δύναμη κάθε φάρας δεν μετριόνταν σε κοπάδια ή χωράφια, αλλά σε ντουφέκια. Η ανώτατη εξουσία ήταν το Κριτήριο της Πατρίδος, ένα συμβούλιο που το αποτελούσαν οι αρχηγοί από τις φάρες ή πατριές και τον καιρό του πολέμου εξέλεγε τον «πολέμαρχο» που ασκούσε όλη τη πολεμική εξουσία και λογοδοτούσε μόνον στο κριτήριο.

Οι γυναίκες απολάμβαναν πολλές τιμές, έπαιρναν μέρος στη δημόσια ζωή, ήσαν σκληρές και γενναίες και έπαιρναν μέρος στον πόλεμο. Τα Σουλιωτόπουλα έτρεφαν μεγάλο σεβασμό στον πατέρα και τους πρεσβύτερους και σε μικρή ηλικία

γυμνάζονταν στη σκληραγωγία, όπως στην αρχαία Σπάρτη. Έτσι δημιουργήθηκε μιιά νέα Σπάρτη στα δουνά του Σουλίου, αλλά, κατά τον ιστορικό συγγραφέα Ηπειρώτη Β. Κραφίτη, πιο σκληρή και αποφασιστική από εκείνη του Ταυγέτου. Σε μιιά τόσο πολεμική, μάλιστα πολεμόχαρη κοινωνία, όπως η Σουλιώτικη, η ανδρεία ήταν η πρώτη αρετή. Η φυγή του Σουλιώτη δείχνει τόλμη και αρετή και τα άρματα συμβολίζουν την τιμή του πολεμιστή και της οικογένειάς του, τα δε «πατρικοδοσιμένα» άρματα είναι πολυτιμότερα από τη ζωή. Δεν πρέπει να χάνονται, όπως τονίζουν οι τελευταίοι στίχοι του τραγουδιού της Σουλιώτισσας μάνας προς το γιό της, τραγουδι που κατά τον Ηπειρώτη λογοτέχνη Τάκη Σιωμόπουλο εκφράζει κάτι το θωρικό.

«...Κάλιο Κίτσο 'μ να χάνωσαν, νάχανες τη ζωή σου,
παρά να χάσεις τ' άρματα, τα πατρικοδοσιμένα»

Οι Τούρκοι δεν έβλεπαν, βέβαια, με καλό μάτι την ανάπτυξη της δυνάμεως της Σουλιώτικης Ομοσπονδίας και εξεστράτευσαν εναντίον τους εξ φορές, αλλά και τις εξ φορές κατανικήθηκαν και εξευτελίστηκαν από τους φοβερούς εκείνους πολεμιστές (1731, 1754, 1759, 1762, 1772, 1775). Όταν όμως το 1788 ανέλαθε ο Αλή Τεπελενλής ως πασάς των Ιωαννίνων, τα πράγματα πήραν άλλη τροπή, γιατί ο τρομερός αυτός σατράπης της Ηπείρου είχε θάλει ως στόχο την εξαφάνιση εκείνης της ανεξάρτητης εστίας και για να το κατορθώσει αυτό, χρειάστηκε δεκαπέντε σχεδόν χρόνια από το 1790 μέχρι το 1803. Με τους άνδρες πολεμούσαν και οι γυναίκες με άφθαστο ηρωισμό, όπως η Μόσχω Τζαβέλλα, η Χάϊδω και πολλές άλλες.

Την άνοιξη 1790, οι Σουλιώτες με κλεφταρματολούς έδωσαν γερό χτύπημα στους προωθημένους Αλβανούς του Αλή πασά και τους αναχαίτισαν στη προέλαση. Η πρώτη σοβαρή εκστρατεία του Αλή πασά εναντίον του Σουλίου έγινε το 1791, αλλά απέτυχε. Ακολούθησε και άλλη επίθεση το 1792, αφού προηγουμένως ο Αλή πασάς προσπάθησε ματαίως να αιχμαλωτίσει τους αρχηγούς των Σουλιωτών, αλλά και αυτή τη φορά απέτυχε. Η τρίτη και τελευταία εκστρατεία έγινε το 1802 κατά την οποία οι Αλβανοί επολιόρκησαν στενά το Σούλι, κτίζοντας σε επίκαιρα σημεία πύργους (κούρες). Τελικά οι Σουλιώτες, πιεζόμενοι και από τις αφάνταστες στερήσεις, αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν, αφού μαχόμενοι αποσύρθηκαν στο τελευταίο οχυρό Κούγκι. Πιθανόν να συνετέλεσε προς τούτο και η προδοσία. Στις 15/12/1803 οι Σουλιώτες εγκατέλειψαν την πατρίδα τους με το δικαίωμα, σύμφωνα με τη συνθήκη, να φύγουν με τα όπλα. Μετά την κατάληψη του Σουλίου κατά τον Δεκέμβριο του 1803, 600 Σουλιώτες υπό τον Φώτη Τζαβέλλα, αρνούμενοι να καταθέσουν τα όπλα, κλείστηκαν στο Κούγκι, οχυρό πύργο επί αποτόμιου κωνοειδούς λόφου απέναντι από την Κιάφα και το χωριό Σαμουίδα, όπου υπήρχε η μικρή εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, με σκοπό να αιωνοθούν μέχρις εσχάτων. Οι επανειλημμένες επιθέσεις των Τουρκαλβανών κατά των οχυρωμένων Σουλιωτών απέτυχαν, αλλά η έλλειψη τροφίμων τους ανάγκασε να προτείνουν την έξοδο των υπό όρους, τους οποίους ο Αλή πασάς δέχτηκε. Μόνον ο καλόγηρος Σαμουήλ, η τραγική αυτή μορφή στον αγώνα του Σουλίου, αρνήθηκε να ακολουθήσει και έμεινε με άλλους πέντε Σουλιώτες. Βλέποντας όμως το μάταιο της αντιστάσεως, έβαλε φωτιά στη πυριτιδαποθήκη και ανατινάχτηκε στον αέρα μαζί με δύο συντρόφους του και τρεις απεσταλμένους Τούρκους που ήρθαν να παραλάβουν τον πύργο.

Οι Σουλιώτες φεύγοντας από το Σούλι, χωρίστηκαν σε τρεις φάλαγγες. Η πρώτη με επικεφαλής το Τζαβέλλα κατευθύνθηκε προς την Πάργα που ήταν υπό την κατοχή των Ρώσων. Η δεύτερη με αρχηγό τον Κουτσορίκα έφυγε προς το Λούρο, αλλά ο Αλής ως επίορκος που ήταν εξαπέλυσε τους Αλβανούς εναντίον τους. Οι Σουλιώτες κατέφυγαν στο Ζάλογγο, όπου ο εχθρός τους κύκλωσε. Εκεί πρόβαλαν γενναία αντίσταση δύο ημέρες και μετά έκαμαν έξοδο με το σπαθί στο χέρι και διέσπασαν τον κλοιό, αλλά από τους 800 διασώθηκαν 150 άνδρες, ενώ περί τις 60 γυ-

ναίκες αποκλείστηκαν ψηλά στο Ζάλογγο και για να μη πέσουν στα βέβηλα χέρια των Αλβανών ρίχτηκαν χορεύοντας σε ένα θαθύ γκρεμιά, αφού πρώτα πέταξαν στο θάραθρο τα παιδιά τους. Χορός του Ζαλόγγου ονομάστηκε ο τρομερός εκείνος χορός που συνεκίνησε το πανελλήνιο και εξυμνήθηκε από τη λαϊκή μούσα, όπου κάθε μία γυναίκα έφερνε ένα γύρο στο χορό και πηδούσε έπειτα στο θάραθρο. Από το Ζάλογγο οι Τουρκαλβανοί προχώρησαν προς τη Ρινιάσα, όπου κατέφθασε μιά άλλη ομάδα γυναικών από τη σύζυγο του Γ. Μπότσαρη με τις νύφες της και τις θυγατέρες τους και για να μην πέσουν στα χέρια των διωκτών τους κλείστηκαν στον πύργο Δημιουλά, όπου η Δέσπω έβαλε φωτιά στη πυρίτιδα και ανατινάχτηκαν όλες στον αέρα.

Η τρίτη φάλαγγα των Σουλιωτών με επικεφαλής τον Κίτσο Μπότσαρη, εστράφη προς τα Γζουμέρκα, αλλά στη μονή του Σέλτσου κοντά στον Αχελιώ ποταμό, την πρόλαβαν οι Αλβανοί. Εκεί οι Σουλιώτες αντιστάθηκαν ηρωικά δύο μήνες, αναγκασθέντες τελικά να κάνουν έξοδο, ενώ πολλές γυναίκες επανέλαβαν το χορό του Ζαλόγγου, γιατί προτίμησαν από την ατίμωση τον ηρωικό θάνατο και ρίχτηκαν με τα παιδιά τους στον ποταμό. Από τους 1.000 και πλέον μαχητές, άνδρες και γυναίκες, σώθηκαν μόνον 80 με τον Κίτσο Μπότσαρη. Τα υπολείμματα των Σουλιωτών από τις τρεις φάλαγγες συγκεντρώθηκαν στα Εφτάνησα, όπου συγκρότησαν τάγματα που ήταν στην υπηρεσία των τριών μεγάλων δυνάμεων που διαδέχτηκαν η μία την άλλη στη κατοχή των νησιών (Ρώσοι, Γάλλοι, Άγγλοι).

Οι ξεριζωμένοι από το Σούλι και σκορπισμένοι Σουλιώτες ζούσαν στον ξένο τόπο μια σκληρή και γεμάτη από στερήσεις ζωή και πάντα με τον καυμό και τη νοσταλγία της πατρίδας. Τα γεγονότα όμως που επακολούθησαν στην Ήπειρο ύστερα από 17 χρόνια με τον πόλεμο μεταξύ Υψηλής Πύλης και Αλή πασά, συνετέλεσαν και στην επιστροφή των Σουλιωτών στην Ήπειρο και την μετά από ένδοξες πάλι πολεμικές περιπέτειες εγκατάστασή τους στο αγαπημένο τους Σούλι.

Ο σατράπης της Ηπείρου, είτε ένεκα της επεκτατικής πολιτικής της κυριαρχίας του, είτε ένεκα της οργανώσεως του κράτους του, όπως και της κάποιας ανεξαρτησίας του από το Οθωμανικό κράτος, κατέστη ύποπτος στο Σουλτάνο. Η υποψία ενισχύθηκε και από τους καταδότες του περιβάλλοντος του Αλή και μάλιστα από εξέχοντες Τουρκαλβανούς, γεγονός που ανάγκασε την Υψηλή Πύλη να κηρύξει τον Αλή πασά «φερμανλή», δηλαδή αποστάτη, ένοχο εγκλήματος και αναγνωρισμένο εχθρό του Κράτους. Αφού απέτυχαν οι προσπάθειες του Αλή να δολοφονήσει με έμπιστα πρόσωπα τον κύριο κατήγορο Γιαννιώτη Πασιόμπεη, όπως και οι προσπάθειες να δωροδοχήσει σημαίνοντα πρόσωπα της Αυλής του Σουλτάνου και να εξευμενίσει και το Σουλτάνο με διάφορα κόλπα, συγκάλεσε στα Γιάννινα τον Ιούνιο του 1820 μεγάλο στρατιωτικό συμβούλιο για την οργάνωση άμυνας εναντίον των Σουλτανικών στρατευμάτων που είχαν εξαπολύσει ήδη επίθεση εναντίον του και κατέλαβαν διάφορα περιφερειακά πασαλίκια της επικράτειάς του. Ο αρχηγός των Σουλτανικών στρατευμάτων Ισμαήλ Πασιόμπεη, φανατικός εχθρός του Αλή, προσπάθησε να προσεταιρισθεί τους Σουλιώτες που έμεναν οικογενειακώς στη Κέρκυρα. Οι Σουλιώτες έθεσαν ως κύριο όρο να τους δοθεί το δικαίωμα να επανεγκατασταθούν στο Σούλι, όρος που έγινε δεκτός. Σώμα Σουλιωτών με τους προεστούς των έλαβε μέρος στη πολιορκία της Πάργας από την ξηρά που ήταν στην κατοχή του Αλή πασά, όπως επίσης και στη κατάληψη της Ηρέβεζας και σε άλλα μέρη, ώστε μέχρι 15/8/1820 είχε παραδοθεί στα Σουλτανικά στρατεύματα μέγα μέρος της ενδοχώρας της Ηπείρου και η από Αυλώνα μέχρι την Ηρέβεζα παραλία.

Οι Σουλιώτες είχαν διαισθανεί από διάφορα περιστατικά ότι ο επικεφαλής των Σουλτανικών στρατευμάτων δεν θα τηρούσε την υπόσχεσή του για την απόδοση του Σουλίου και την επανεγκατάστασή τους στη γενέτειρα, γιαυτό και ήλθαν σε συνεννόηση με τον Αλή πασά για σύμπραξη και κατά τον Παπαρρηγόπουλο, όχι

για να τον σώσουν, αλλά να δώσουν το σύνθημα της Επανάστασης του Έθνους που προετοιμάζονταν υπό της Φιλικής Εταιρείας. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι Σουλιώτες είχαν μνησθεί στις 7 10 1820 στην προετοιμαζόμενη εξέγερση του Έθνους από τον απεσταλμένο στο Σούλι υπό του Υψηλάντη Χρ. Παρραϊδό με την ανακοίνωση ότι «στην Πελοπόννησο θα άναβε ο απελευθερωτικός αγώνας του Γένους των Ελλήνων», πράγμα που ενθουσίασε τους Σουλιώτες ότι δεν θα απθάνονταν μόνοι στον αγώνα κατά των Σουλτανικών στρατευμάτων.

Οι Σουλιώτες επατάχοναν τις φιλικές συνηνοήσεις με τον Αλή πασά και το έργο αυτό ανατέθηκε στο Μάρκο Μπότσαρη. Ο σατράπης της Ηπείρου πιεζόμενος εκ των πραγμάτων, υπέγραψε στις 4 12 1820 συμμαχία με τους Σουλιώτες, δάσει της οποίας έδωσε στους συμμαχούς του αρκετά χρήματα και γραπτή διαταγή προς τον Αλδανό προύρχο του Σουλίου να τους το παραδώσει. Οι Σουλιώτες εγκατέλειψαν το Σουλτανικό στρατόπεδο και έφυγαν για το Σούλι με τεχνάσματα για να ξεγελάσουν τους Τούρκους, όπου ύστερα από μάχες με τους εκεί Τουρκαλδανούς, τους παραδόθηκε το Σούλι στις 12 12 1820, ύστερα από δώδεκα χρόνια ακριβώς μετά το ξεριζωμό τους. Αυτή η ημερομηνία της 12 12 1820 της επανεγκαταστάσεως των Σουλιωτών στην γενέθλια γη, όπου θα αρχίσουν νέους αγώνες κατά του τυράννου, θεωρείται από μερικούς ιστορικούς ως η επίσημη ανακήρυξη της Ελληνικής Παλιγγενεσίας. Και έτσι συγκεντρώθηκαν στο Σούλι όλοι οι από το 1803 διασκορπισμένοι Σουλιώτες και με μια δύναμη από 3.000 όπλα. Για την διασφάλιση του Σουλίου έκαναν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις κατά των Τούρκων και κατέλαβαν επίκαιρες θέσεις. Νέοι επικοί αγώνες των Σουλιωτών άρχισαν στις 20 12 1820 που κατανίκησαν τους Τούρκους σε διάφορες μάχες υπό τον Μάρκο Μπότσαρη και άλλους πολέμαρχους. Στις 12 1 1821 ανισχύονται και με 1.500 Τουρκαλδανούς που απέστειλε ο Αλή πασάς. Οι αγώνες των Σουλιωτών συνεχίζονται χωρίς διακοπή από τον Ιανουάριο μέχρι τον Μάρτιο 1821 με επικεφαλής τους κορυφαίους πολέμαρχους και με νικηφόρα ως επί το πλείστον αποτελέσματα, ώστε να εξαπλωθούν σε μεγάλη διάθεση και με φυλάκια σε θέσεις κλειδιά. Οι Σουλιώτες με την επέκτασή των μέχρι τη Φιλιππιάδα κλώνιζαν τη ΝΑ Ήπειρο από την Πάργα μέχρι την περιοχή της Άρτας.

Στις 15 1 1821 διαλύεται και η συμμαχία μεταξύ Σουλιωτών και Τουρκαλδανών του Αλή πασά ένεκα, εκτός των άλλων λόγων, και της δυσπιστίας των Τουρκαλδανών ως προς την ειλικρίνεια της συμμαχίας εκ μέρους των Σουλιωτών. Στις 17 1 1822 εφρονέθη ο Αλή πασάς, οπότε ο αρχηγός των Σουλτανικών στρατευμάτων Χουρσίτ πασάς με τη λήξη της αποστολής του στην Ήπειρο, έπρεπε να στραφεί κατά των επαναστατών Ελλήνων στη Ρούμελη, στη Πελοπόννησο και αλλού, αλλά δεν ήταν δυνατόν να αφήσει το Σούλι στην Ήπειρο ελεύθερο, γιατί και επιχειρήσε ένα διπλωματικό ελιγμό και έκανε επίμονες προτάσεις για συνηνοήση.

Στις 5 5 1822 τους έγραψε από τα Γιάννινα για ειλικρήνη συμβίωση και ότι τους τα συγχωρούσε όλα και τους επέτρεπε να εξουσιάζουν τον τόπο τους και να απολαυδάνουν με όλα τα προνόμια. Οι Σουλιώτες απάντησαν στις 5 5 1822 ότι αδυνατούν να ανεργήσουν χωριστά από τους άλλους Έλληνες και... προκρίνουν ηρωϊκά να αποθάνωμεν εις την αρχήν με τιμήν και δόξαν, παρά να αιμαρλώσωμεν το όνομά μας εις το τέλος με το κώνιον όναιδος της προδοσίας. Κατόπιν αυτού ο Χουρσίτ πασάς αναγκάστηκε να εκστρατεύσει περί τα μέσα Μαΐου 1822 κατά των Σουλιωτών, τους οποίους και απέκλεισε ύστερα από σκληρές μάχες στο χώρο του κυρίου Σουλίου. Με τη μεσολάθεση των φιλικά προς τους Σουλιώτες προσκείμενων Αλδανών έγιναν εκ μέρους των Τούρκων προτάσεις συμφιλίωσης, αλλά χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Ύστερα από την απόρριψη και των νέων προτάσεων συμφιλίωσης, έγινε σπενή πολιορκία του οχυρού της Κιάφας, όπου κινούνταν γρωϊκά 300 Σουλιω-

τες. Σε βοήθεια των αιμνομένων προσέτρεξαν και οι γυναίκες που εγκατέλειψαν τα παιδιά τους στις καλύβες και στις σπηλιές και ώριμναν με σιδηρένιους και ξύλινους πασσάλους ξεσηκώνοντας μεγάλες πέτρες - κοτρώνια που τα κυλούσαν με βρισιές προς τα κάτω στους Τούρκους. Οι Τούρκοι κατατρομαγμένοι έφυγαν προς τη Σαμιονίδα και οι Σουλιώτες παίρνοντας θάρρος από τη γενναιότητα των γυναικών, τους εκυνήγησαν και τους έτρεψαν σε φυγή. Για την κατάληψη μιάς άλλης οχυράς θέσεως, τα Λωινιά, κινήθηκαν 4.000 Τούρκοι, τους οποίους αναχαίτιζαν ολιγάριθμοι Σουλιώτες και έπειτα τους κατατρόπωσαν με την προσέλευση 250 γυναικών. Επακολούθησαν και άλλες μάχες, αλλά χωρίς κανένα θετικό αποτέλεσμα για τους Τούρκους. Ο Χουρσίτ πασάς απελπισμένος από την έκβαση των μαχών που παρακολούθησε ο ίδιος, έφυγε για τη Λάρισα, αφήνοντας τη διοίκηση της στρατιάς στον Ομιέρ Βρυώνη. Η κατάσταση όμως των Σουλιωτών άρχισε να γίνεται όλο και περισσότερο τραγική, διότι από τις αφάνταστες στερήσεις και επιδημίες απεδεκατίζονταν όχι μόνο τα ζώα, αλλά απέθνησκαν καθημερινά πολλοί άνθρωποι και γιαυτό οι Σουλιώτες φρόντισαν να ενθμερώσουν την Κυβέρνηση των Ελλήνων. Ο Μαυροκορδάτος τους έστειλε ενισχύσεις από 280 πολεμιστές με τέσσερα πλοία υπό τον Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, ενώ ο ίδιος ξεκίνησε δια ξηράς στην Ήπειρο στις 4 Ιουνίου 1822 με 2.000 Έλληνες και Φιλέλληνες με εμπροσθοφυλακή το Μάρκο Μπότσαρη, το Γενναίο Κολοκοτρώνη, τον Α. Καρατάσο και άλλους και με σκοπό να βοηθήσουν τους Σουλιώτες και μαζί με αυτούς να κτυπήσουν τους Τούρκους στην Ήπειρο. Στο Πέτα όμως της Άρτας οι Έλληνες κατανικήθηκαν από τους Τούρκους στις 4 Ιουλίου 1822 και εξοντώθηκαν σχεδόν οι Φιλέλληνες, οπότε το υπό τον Μαυροκορδάτο εκστρατευτικό σώμα επέστρεψε στο Μεσολόγγι διαλυμένο και αποδεκατισμένο. Οι Σουλιώτες, παρά τα δυσάρεστα αυτά γεγονότα, ενεθαρρύνθηκαν από την πληροφορία της αφίξεως στο λιμανάκι της Σπλάντζας πολεμικών πλοίων με ενισχύσεις όπου και έστειλαν δύναμη πολεμιστών. Τα πλοία δεν έφεραν ούτε τρόφιμα, ούτε πολεμοφόδια που είχαν ανάγκη οι Σουλιώτες και η κυριότερη αποστολή των ήταν η μεταφορά των γυναικοπαίδων μακριά από το μέτωπο.

Στη Σπλάντζα έγινε σφοδρή και φοιικότατη μάχη σε βάρος των Τούρκων και διήρκεσε τρεις ώρες. Η θέση των ολιγάριθμων Σουλιωτών και Μανιατών του Μαυρομιχάλη ήταν αρκετά δύσκολη και χάρη στην οξυδέρκεια και γενναιότητα ενός στρατιώτη απέφυγαν μεγάλη συμφορά και με το τίμημα τον ηρωικό θάνατο του αρχηγού Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, τριών στρατιωτών και τον τραυματισμό πέντε αξιωματικών, ενώ οι νεκροί των Τούρκων ήταν περισσότεροι από 43. Μετά το δραματικό τέλος της μάχης αυτής, οι Μανιάτες πήραν τον νεκρό αρχηγό τους και επέστρεψαν με τα πλοία στο Μεσολόγγι και οι Σουλιώτες γύρισαν νύχτα στο πολιορκούμενο Σούλι, αφήνοντας τη Σπλάντζα στα χέρια των Τούρκων.

Η δεινή κατάσταση των Σουλιωτών έφθασε στο έσχατο σημείο και τίποτε δεν ήταν πλέον δυνατόν να σώσει το Σούλι, γιαυτό και σε γενική συνέλευση συζητήθηκε το όλο θέμα και ανατέθηκε ο χειρισμός του στη Δημογεροντία. Οι Τούρκοι πρότειναν όρους για γενική ειρήνη και οι Σουλιώτες αντιπρότειναν σχέδιο ειρήνης με τους όρους να ναυλώσουν οι Τούρκοι με έξοδά τους πλοία με σημαία των Επτανήσων για τη μεταφορά τους στα Επτάνησα και να φέρουν φορτηγά ζώα για να μετακομίσουν τα αδύνατα μέλη των οικογενειών των και τα σκεύη στο λιμανάκι της Σπλάντζας. Για την τήρηση της συμφωνίας, οι Σουλιώτες πρότειναν να πάρουν ομήρους τους πλησιέστερους συγγενείς σημειώνοντων Τούρκων (πασάδων, μπέηδων, αγάδων). Τις προτάσεις αυτές των Σουλιωτών τις δέχτηκαν οι Τούρκοι, παρά τις μεγάλες διαφορές που είχαν από τις δικές τους. Στις 31 Αυγούστου 1822 είχαν απομείνει στο οχυρό της Κιάφας μόνον οι άνδρες με 14 Τούρκους ομήρους, αλλά αναχώρησαν και αυτοί με τάξη στις 2 Σεπτεμβρίου 1822 για τη Σπλάντζα και από

εκεί με δύο πλοία στη Κεφαλονιά με την έγκριση του Άγγλου διοικητού και το μεγαλύτερο μέρος στη Κέρκυρα, όπου η εκεί επιτροπή προσωπικότητας Κερκυραίων τους εφοδίαζε με χρήματα και τους εφυγάδευε κρυφά στην αγωνιζόμενη Ελλάδα για να συνεχίσουν την ηρωική πολεμική δράση ως εμπειροπόλεμοι και γενναίοι, όπως και έπραξαν. Η φυγή των Σουλιωτών για το Μεσολόγγι πραγματοποιήθηκε από τα Αγγλοκρατούμενα Επτάνησα με διάφορους τρόπους και τεχνάσματα, αλλά και με πολλούς κινδύνους.

Με την αναχώρηση και των τελευταίων Σουλιωτών από το οχυρό της Κιάφας στις 2 Σεπτεμβρίου 1822, έκλεισε ο κύκλος των ηρωικών αγώνων του αξιοθαύμαστου αυτού λαού που ήταν σε ολόκληρη την Ήπειρο ο μόνος πρόμαχος της Ελληνικής Επανάστασης από τις αρχές του 1822. Η συμμετοχή όμως της Ηπείρου στην Εθνεγερσία 1821 ήταν σχεδόν καθολική, διότι το έδαφος ήταν προετοιμασμένο από προσωπικότητες της Ηπείρου, όπως κυρίως το λόγιό και διδάσκαλο του Γένους Λθαν. Ψαλλίδα (1760 - 1833), από τον ιατροφιλόσοφο, ποιητή, αδιάλλακτο δημοτικιστή και θεμελιωτή της νεώτερης ελληνικής λογοτεχνίας Ιωάννη Βηλαρά (1771 - 1823) και άλλους. Επανάστατησαν τα Ίζουμερκα, οι Καλαρρύτες, το Συράκο, τα Γραμμεινοχώρια, τα Κούρεντα, η Πάργα, η Χιμάρα, τα Ξαγοροχώρια υπό τον πρόκριτο Αλέξη Νούτσο, που στρατοπέδευσε στη Ίζοντήλα και Δοβρά.

Η επανάσταση όμως στα μέρη αυτά δεν μπόρεσε να ευδοκιμήσει λόγω της συγκεντρώσεως πολλών τουρκικών στρατευμάτων κατά του Αλή πασά και η περιουσία των Ιωαννίνων ήταν πλημμυρισμένη από Σουλτανικό στρατό που πολιορκούσε το σατράπη της Ηπείρου. Ο πόλεμος αυτός κατά του Αλή πασά θάραινε πολύ την μετέπειτα ευνοϊκή εξέλιξη της επανάστασης του 1821, οι δε υπηρεσίες των Σουλιωτών στην Εθνεγερσία ήταν μεγάλες, διότι, εκτός των άλλων, απασχολούσαν το Σουλτανικό Στρατό και τον εμπόδιζαν να εκμεταλλευτεί τη νίκη του στο Πέτα και να στραφεί κατά των αγωνιζομένων Ελλήνων στην άλλη Ελλάδα.

Οι Σουλιώτες με την ένδοξη ιστορία τους υπήρξαν πρόδρομοι, πρωτοπόροι και πρωταθλητές στον αγώνα της ελευθερίας και, κατά μερικούς ιστορικούς, πρώτοι αυτοί έδωσαν μορφή και χρώμα στην αντίσταση κατά του εχθρού, γιατί και θεωρούνται ως «εθνικοί παιδαγωγοί της φυλής μας». Θαρρεί κανείς πως οι Σουλιώτες γεννιούνται και μεγαλώνουν για να πεθάνουν για τα ιδανικά της ελευθερίας.

Οι αγώνες του Σουλίου δεν άφησαν ασυγκίνητη ούτε την Ευρώπη και καμία άλλη ιστορία στον κόσμο δεν αναφέρει τέτοιους ερμηνευτές θυσίας και ολοκαυτώματα σαν του Ζαλόγγου, του Σέλτσου. Μέσα στο Πάνθεο των ηρώων προβάλλει η μορφή του Μάρκου Μπότσαρη για την ανδρεία του, την αρετή, το ήθος, το πρότυπο ηρωισμού σε αυτοθυσία. Γεννήθηκε όσο κανείς άλλος και κατά τον ποιητή «δεν πεθαίνει ο αθάνατος, η δόξα δεν πεθαίνει».

Για την ολοκλήρωση του κεφαλαίου των επαναστατικών εξεγέρσεων και των απελευθερωτικών αγώνων της Ηπείρου, πρέπει να γραφτούν και μερικά ακόμα για τους αγώνες και τη δραματική ιστορία της Πάργας, όπως επίσης και για τους αγώνες των Ηπειρωτών μετά την ανεξαρτησία της Ελλάδος μέχρι της απελευθερώσεως της Ηπείρου το 1913. Όλα αυτά θα γραφούν στο επόμενο άρθρο, στο οποίο θα περιληφθούν και διάφορα άλλα θέματα της Ηπείρου κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας (παιδεία, βιοτεχνία, πολιτιστική κατάσταση, εμπόριο κλπ.).

Το τελευταίο άρθρο θα κλείσει με φυσικογεωγραφικά στοιχεία της Ηπείρου και με τον υπόγειο και επίγειο πλούτο (υδρογονάνθρακες, ορυκτά, γλωρίς, πανίς, ιχθυολογία).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ*

ΑΔΑΜ. ΚΟΡΑΗ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Προς τους ακαταμαχήτους ήρωας και θερμούς της ελευθερίας υπερμάχους, τους κατα το Σκύλιον ευρισκομένους ταξιάρχας' χαράν, υγείαν, κράτος και δύναμιν από τον υψηλόν του Θεού θραχίννα.

Φίλοι και αδελφοί,

Έλαβον το αγαπητόν σας γράμμα, γραμμένον κατά την πρώτην του Ιουλίου έτους παρελθόντος, και το έβρεξα αναγινώσκων με δάκρυα της ελπίδος και της χαράς. Εθαύμασα την γενναιότητα και μεγαλοφυγίαν σας, και εξ αυτής τής επιστολής και εξ ακοής αρχήτερα μαθών τα ηρωικά σας ανδραγαθήματα. Έκείνο δέ, διά το οποίον, φίλοι και αδελφοί, είσθε μάλιστα αξιοθαύμαστοι, και διά το οποίον ευλογεί και η αόρατος του Θεού δύναμις τα όπλα σας, είναι ότι έχετε έμφυτον εις την καρδίαν σας την εντυχίαν όλης της Ελλάδος. Λιότι ποτέ δεν ορθοποδεί, μήτε τέλος αγαθόν λαμβάνει, όστις φροντίζει μόνον το ιδίόν του συμφέρον, και αμελεί την σωτηρίαν του πλησίον του. Ναι, φίλοι μου και αδελφοί, η Ελλάς όλη, με τα δάκρυα εις τους οφθαλμούς, εσάς βλέπει, εις εσάς καυχάται, από σας παρηγορείται, και από σας μετά τον Θεόν ελπίζει την ελευθερίαν των λοιπών αυτής τέκνων και αδελφών σας, όσοι αναστενάζουσιν υποκάτω εις τον ανυπόφορον ζυγόν των αχρειεστάτων Αγαρηνών.

Ανδρίζεσθε λοιπόν και κραταιούσθε, φίλοι και αδελφοί, και κρατείτε καλά την ελευθερίαν, την οποίαν ελάβετε κληρονομίαν από τους προγόνους σας, εωσον' να εξαποστείλη ο Θεός των Δυνάμεων, ο Κύριος Σαβαώθ, καμμίαν βοήθειαν από της Ευρώπης τα μέρη. Λιότι κατά το παρόν, αδελφοί μου, καθώς ο απεσταλμένος από σας ημέτερος ομογενής το πληροφορήθη, επειδή ειρήνευσαν της Ευρώπης αι διχόνοιαι, από τους Ευρωπαίους ολίγη βοήθεια προσμένεται. Τούτο όμως δεν πρέπει ποσώς να σας απελπίζη. Ο Θεός των Δυνάμεων, όταν θέλη να βοηθήση, δεν βλέπει εις πλήθος όπλων και στρατιωτών' αλλά στέλλει προ προσώπου των αγαπητών αυτού τέκνων τον εξολοθρευτήν άγγελον, και τους ενισχίει τόσον, ώστε να διώκη ένας χιλίους. Λέγω, «όταν θέλη να βοηθήση», διότι, φίλοι και αδελφοί, ο Θεός δεν βοηθεί παρά μόνον εκείνους, όσοι αληθινά αγαπώσι την ελευθερίαν, καθώς έως τώρα εκάμετε, και καθώς είμαι βέβαιος ότι θέλετε πράξει και εις το εξής.

Το εξεύρετε πολλά καλά, φίλοι και αδελφοί, και δεν έχετε χρείαν να το μάθετε απ' εμέ, ότι εις τον τιμημένον άνθρωπον ο υπέρ της ελευθερίας θάνατος είναι δόξα και χαρά' η δουλωμένη ζωή είναι η μεγαλυτέρα καταισχίνη και η πλέον αξιοφθνήνητος δυστυχία, την οποίαν δύναται να πάθη. Τα ηρωικά σας ανδραγαθήματα εγνωρίσθησαν εις όλην την Ευρώπην' η Ευρώπη όλη τα διηγείται και τα θαυμάζει. Προσέχετε λοιπόν καλά, διά του Θεού και της ελευθερίας την αγάπην, και συλλογισθήτε πόσην εντροπήν και καταισχίνην, πόσην λύπην και απελπισίαν

* «Σημειώσεις εις το Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος», Αθήναι 1877, σελ. 189—199 (Βιβλιοθήκη της Βουλής ΙΔ. 4 Ν.Α.Α. 1192).

Θέλουν δοκιμάσει όλοι οι πολύπαθοι και ταλαιπωροι Γραικοί, αν ακουσθή ότι οι ήρωες του Σουλίου έγιναν δούλοι ενός αχρειαστάτου τυράννου.

Αλλά τί λέγω, ΗΡΩΕΣ; Εάν δουλωθήτε, δεν μένετε πλέον ήρωες, αλλά γίνεσθε και εσείς καθώς και οι λοιποί δυστυχείς αδελφοί μας, τους οποίους ο πλέον ουτιδανός Τούρκος εμπορεί ν' ατιμάση, αυτούς, τα τέκνα, τας γυναίκας των, να ξυλοκοπήση ή και να σφάξη, καθώς σφάζουσι τα άλογα κτήνη, χωρίς εξέτασιν ή κρίσιν. Όσον δι' εμέ, φίλοι και αδελφοί, μάρτυρα καλώ τον επουράνιον Θεόν, ότι προτιμώ να σχισθή η γη και να με καταπίη ζώντα παρά να ακούσω τοιαύτην καταισχύνην διά το καίχημα του γένους μου, τους γενναίους Σουλιώτας. Είς τον ελεύθερον άνθρωπον τότε μόνον ήθελεν ίσως είσθαι συγχωρημένον να προδώση την ελευθερίαν του, εάν οι δούλοι έξων αιώνιοι εις τούτον τον κόσμον· αλλ' επειδή και ελεύθεροι και δούλοι, και ανδρείοι και άνανδροι, όλοι έχομεν να πληρώσωμεν το κοινόν χρέος, άλλος τώρα και άλλος μετέπειτα, ο χρήσιμος άνθρωπος πρέπει να προτιμά τον τιμημένον θάνατον παρά την καταφρονημένην ζωήν. Απέθανε και ο Δαρείος, απέθανε και ο Μιλτιάδης. Ο Δαρείος ήτο ο πλουσιώτερος και κραταιότερος βασιλεύς της Ασίας· παραβαλλόμενος μ' αυτόν ο Μιλτιάδης δεν ήτο παρά μετριωτάτης καταστάσεως πολίτης. Αλλά τίνος όνομα ακούεται; τίνος όνομα δοξολογείται την σήμερον; Του βαρβάρου και γυναικώδους τυράννου των Περσών, ή του γενναίου Μιλτιάδου; Και ποίος τιμημένος άνθρωπος δεν ήθελε προτιμήσει να ήναι Μιλτιάδης, παρά να απολαύη την τρυφήν και τον πλούτον όλον του άνανδρου Δαρείου;

Εγώ, φίλοι και αδελφοί, δεν φοβούμαι να μη νικηθήτε από τα όπλα των εχθρών σας· ο φόβος μου είναι να μη σας απατήση η πανουργία των. Σεις είσθε άνθρωποι απλής και καλής ψυχής· ο δε αντίδικός σας υπερβαίνει και αυτόν τον διάβολον εις την πονηρίαν. Προσέχετε λοιπόν, διά τους οικτιρισμούς του Θεού και διά την αγάπην της κοινής μητρός, της Ελλάδος, από τας δολιότητας και πανουργίας του. Η ανδρεία είναι βέβαια μέγα δώρον του ουρανού, αλλά πρέπει να ήναι συνωδευμένη με την φρόνησιν· η δε φρόνησις αυξάνει μάλιστα και ενδυναμούται με την σπουδήν και την μάθησιν των γραμμάτων. Όθεν ήτο καλόν και αναγκαίον πράγμα να κάμετε παντοίους τρόπους, όταν λάβετε ολίγην ησυχίαν, να φέρετε εις την πατρίδα σας κανένα διδάσκαλον, να διδάσκη τα φίλτατά σας τέκνα την ελληνικήν γλώσσαν. Όταν των Σουλιωτών τα παλληκάρια μάθωσιν από ποίους προγόνους κατάγονται, μήτε με δόλον, μήτε με δύναμιν κανείς δεν θέλει ποτέ τους νικήσει.

Και πάλιν σας το μεταλέγω, φίλοι και αδελφοί, ο ελεύθερος άνθρωπος είναι το πλέον πολίτιμον πράγμα αφ' όσα σκεπάζει ο ουρανός και βλέπει ο ήλιος· ο δούλος δεν αξίζει μήτ' όσον ψωμίον τρώγει. Ελπίζετε εις του Θεού την βοήθειαν· έχετε ομόνοιαν και αγάπην και πίστιν αδελφικήν αναμεταξύ σας, και ενθυμείσθε πάντοτε ότι ο Θεός ποτέ δεν αφίνει αβοηθήτους εκείνους, όσοι πολεμούν υπέρ της πατρίδος των, και προτιμούν τον θάνατον παρά την δουλείαν.

Υγαιίνετε, φίλτατοι ήρωες και αδελφοί, και σώζεσθε έως να φθάση της Ελλάδος η κοινή σωτηρία, η οποία δεν είναι μακράν.

22 Απριλίου 1803

Ο μέγας επαινέτης και επιθυμητής της δόξης των Σουλιωτών

ΚΟΡΑΗΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΤΗΣ ΠΩΓΩΝΙΑΝΗΣ

Του κ. ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ ΒΑΔΙΛΗ
τ. Επιθεωρητού Γεωργίας

Εκεί κάτω στις εσχατιές της Ελληνικής επικράτειας στα δυτικά Ελληνοαλβανικά σύνορα, ένας τηλαυγής φάρος επί πολλές δεκαετηρίδες τώρα, στέλνει αταλάντευτα το φως μόρφωσης και του Ελληνικού πολιτισμού και ανασαινει την ανάσα του Έθνους, φωτίζοντας τόσο την σκλαβωμένη Βόρειο Ήπειρο, όσο και την πολυδαπανημένη παραμεθόρια ελεύθερη Πειρωτική περιοχή.

Πρόκειται για το Γυμνάσιο της Πωγωνιανής, της παλιάς Βοστίνας, που βρίσκεται στην ακριτική επαρχία Πωγωνίου.

Γυμνάσιο φυσικά με την παλιά του ονομασία που τώρα ακούει στο όνομα Γυμνάσιο και Λύκειο.

Και τι δεν έχει να μας διηγηθεί το Γυμνάσιο αυτό στην υπερπεντηκονταετή ιστορία του από τότε που ιδρύθηκε το έτος 1924 μέχρι σήμερα.

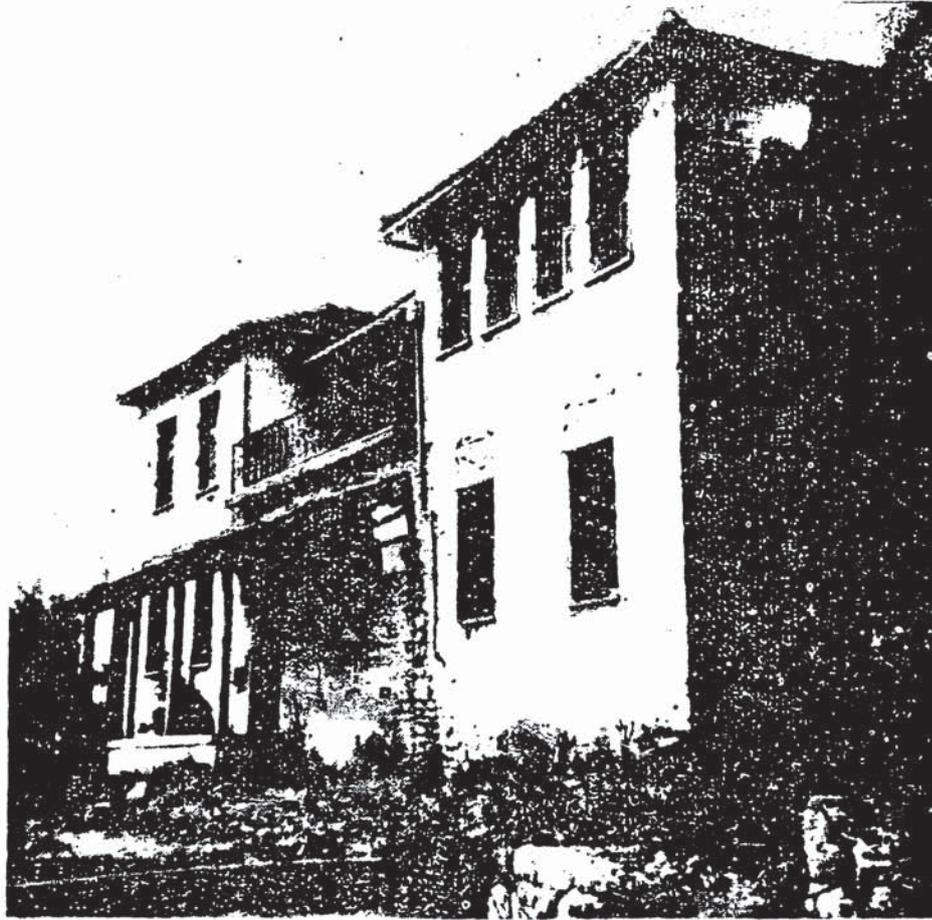
Ιδρύθηκε τότε για καθαρά εθνικούς λόγους, για να αποτελέσει μιά μόνιμη γέφυρα προς τη Μέση Ελληνική Παιδεία των παιδιών της σκλαβωμένης Βορείου Ηπείρου, αλλά ταυτόχρονα εξυπηρέτησε αφάνταστα και τη γύρω περιοχή της ελεύθερης Ηπείρου και ιδιαίτερα τις παραμεθόριες επαρχίες Πωγωνίου, Ζαγορίου και της Κόνιτσας, γιατί δεν υπήρχε τότε στις περιοχές αυτές άλλο πλήρες Γυμνάσιο. Ένα παλιό αρχοντικό τούρκικο σπίτι ήταν το πρώτο κτίριο που εγκαταστάθηκε και έμεινε για πολλά χρόνια μέχρι το έτος 1963 το Γυμνάσιο. Αυτό το τούρκικο σπίτι με την παλιά του παραδοσιακή τεχντροπία, με τη θολωτή πόρτα και τα στορόγγυλα παράθυρα, αποτέλεσε για πολλά χρόνια τη ζεστή φωλιά που θέρμαινε τις καρδιές εκατοντάδων φτωχόπαιδων από τα χωριά της Βορείου Ηπείρου αλλά και της υπόλοιπης Ηπείρου και τα έκανε να οραματίζονται ένα καλύτερο μέλλον για τον εαυτό τους. Και πράγματι ο ζωοδότης ήλιος της μόρφωσης δεν άργησε και πολύ να δώσει τους γλυκούς καρπούς του.

Σε πολλές εκατοντάδες ανέρχονται οι επιστήμονες που δέχτηκαν τα νάματα της Μέσης Παιδείας στο ιστορικό αυτό Γυμνάσιο. Γιατροί, δικηγόροι, οδοντογιάτροι, φαρμακοποισί, καθηγητές όλων των βαθμίδων και των ειδικοτήτων, δάσκαλοι, αξιωματικοί, μηχανικοί, γεωπόνοι, συμβολαιογράφοι, διοικητικοί υπάλληλοι, λογοτέχνες, δουλευτές ακόμα και υπουργοί είναι ο απολογισμός των επιστημόνων που πέρασαν τα γυμνασιακά τους χρόνια στο Γυμνάσιο της Πωγωνιανής. Σ' ένα πραγματικό εργαστήριο μόρφωσης άνευ προηγουμένου είχε μετατραπεί το Γυμνάσιο αυτό.

Οι καθηγητές του συνήθως νέοι και πολλοί απ' αυτούς πρωτοδιορισμένοι — είναι η τύχη των πρωτοδιορισμένων να τοποθετούνται σε ακριτικές περιοχές — είχαν αγκαλιάσει με στοργή και αγάπη το Γυμνάσιο και είχαν αναγάγει το επάγγελμά τους σε λειτούργημα με υψηλούς στόχους και ηθικές αρχές ανυπέρβλητες. Οι περισσότεροι απ' αυτούς στη 10ετία 1928—1938 κατάγονταν από την ιδιαίτερα μας πατρίδα την Ήπειρο, και μάλιστα από τη δασκαλοιάνα περιοχή του Ζαγορίου, που κι αυτό ήταν ένας λόγος που η αγάπη και η αφοσίωσή τους στο καθήκον τους ήταν κάτι το παροιμιώδες. Βέβαια σ' ένα μικρότερο ποσοστό υπηρέτουσαν και άλλοι καθηγητές καταγόμενοι από άλλα διαμερίσματα της χώρας που κι αυτοί δεν υστερούσαν σε αγάπη και αφοσίωση στο υπηρεσιακό τους καθήκον.

Εκείνο που θα παραμείνει αλησιμόνητο σε όλους όσοι πέρασαν από τα γυμνασιακά αυτά θρανία, είναι η ευγενής άμιλλα που υπήρχε μεταξύ τους για κάτι το καλύτερο, το ωραιότερο και το ανώτερο.

Το παλιό παραδοσιακό τουρκικό κτίριο, όπου στεγάστηκε για μια 40ετία, μέχρι το έτος 1963, το Γυμνάσιο της Πωγωνιανής.

Έτσι έρχονται στη μνήμη μας τα ονόματα ορισμένων καθηγητών που το πέρασμά τους από το Γυμνάσιο την περίοδο εκείνη άφησε πραγματική εποχή. Ποιός μπορεί να ξεχάσει από τους Φυσικομαθηματικούς τον αείμνηστο Καθηγητή των Μαθηματικών Γεώργιο Μπέγκα, τον Καθηγητή των Φυσικών Κλέαρχο Στάρα και τους επίσης Καθηγητές των Φυσικών Μίσογλου και Πελοπίδα Οικονομίδη. Και από τους Φιλολόγους τον αείμνηστο Αθανάσιο Παπαχαρίση, το Στάθη το Λαμπρίδη, τον Ευάγγελο Πρίτσο, τον Νικόλαο Βολωνάση και τον αείμνηστο Γυμνασιάρχη Γεώργιο Μουλαρά. Τον Καθηγητή των Θρησκευτικών αείμνηστο Νικόλαο Βαζάκα, την Καθηγήτρια των Γαλλικών Φιλομήλα Βερτοδούλου, το Γυμναστή Ευστράτιο Αλεξανδρή και τόσους και τόσους άλλους που δεν είναι δυνατόν ν' αναφερθούν όλων τα ονόματα εδώ. Βέβαια υπήρχαν και ελάχιστοι που τους θυμούμαστε από την εύθυμη πλευρά τους όπως τον Καθηγητή των Γαλλικών Καζαντζόγλου κλπ.

Αλλά και πολλοί από τους παλιούς μαθητές του γύρισαν μετά και υπηρέτησαν σαν Καθηγητές στο Γυμνάσιο που άφησαν και αυτοί εποχή, όπως ο συμπατριώτης μας καθηγητής των Μαθηματικών Λεωνίδα Θεοδωρίδης και ο αείμνηστος καθηγητής των Φυσικών επίσης συμπατριώτης μας Σπύρος Καρακίτσος.

Το μόνο μειονέκτημα θα μπορούσε να πει κανείς που υπήρχε, ήταν ότι οι περισσότεροι απ' αυτούς διάκοπταν την ευεργετική τους δραστηριότητα με τις μεταθέσεις που τους γινότανε αφού ωρίμαζαν σαν καθηγητές στο ακριτικό μας Γυμνάσιο και αποκτούσαν τη γνωστή για πολλούς φήμη, στα μεγάλα αστικά κέντρα και ιδίως στα Γυμνάσια των Ιωαννίνων και περισσότερο στη Ζωσιμαία Σχολή που απορ-

Το ορφανοτροφείο που ακούει στο όνομα Εθνικό Οικοτροφείο Πρωγωνιανής και που είναι εγκαταστημένο από την ίδρυσή του στα κρηκία αυτά παραδοσιακά κτήρια.

ροφούσε ότι καλύτερο σε εκπαιδευτικό προσωπικό υπήρχε, που κι αυτό ως ένα βαθμό ήταν δικαιολογημένο.

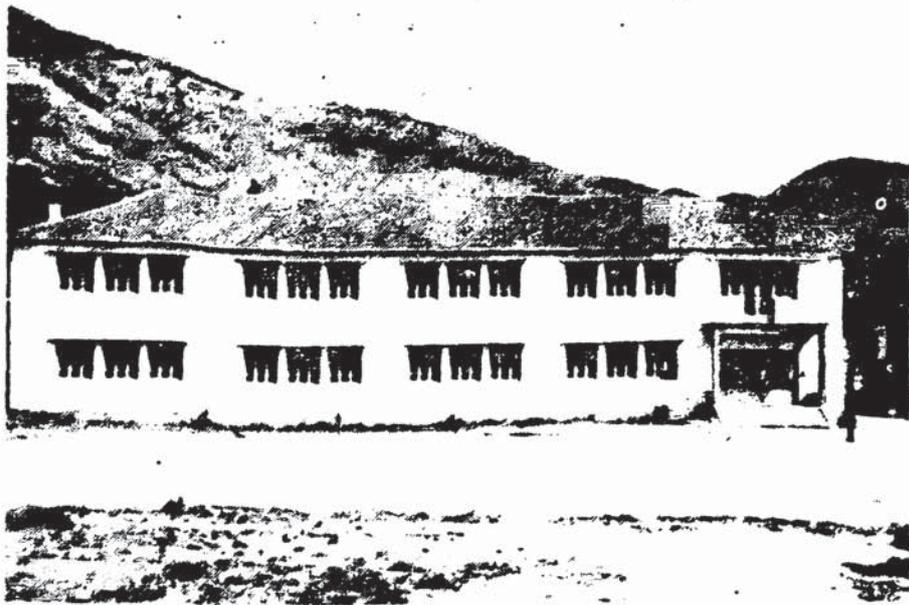
Και ως προς το μαθητόκοσμο, όπως και παραπάνω αναφέραμε, την εποχή εκείνη προέρχονταν ως επί το πλείστον από τη Βόρειο Ήπειρο και από τα χωριά των επαρχιών Πρωγονίου, Ζαγορίου και Κόνιτσας με το μεγαλύτερο ποσοστό από τα γύρω χωριά της επαρχίας Πρωγονίου. Τα περισσότερα ήταν φτωχόπαιδα που δεν θα μπορούσαν να σπουδάσουν αν δεν υπήρχε το Γυμνάσιο αυτό.

Ήταν παιδιά που δεν μπορούσαν ν' αντιμετωπίσουν ακόμα και τις πιο στοιχειώδεις βιωτικές τους ανάγκες, γι' αυτό και αναγκάζονταν να καταφεύγουν στα χωριά κάθε Σαββατοκύριακο πεζοπορώντας 2-3 ώρες για να μεταφέρουν με το σακουλί στην πλάτη τρόφιμα από το σπίτι τους για ολόκληρη την εβδομάδα, γιατί πολλές φορές έλειπαν τα οικονομικά μέσα ακόμα και για ένα πιάτο φασουλάδα στο μάγειρα.

Αυτό φυσικά συνέβαινε για τα παιδιά που προέρχονταν από τα χωριά της επαρχίας Πρωγονίου που τα χώριζαν μικρές σχετικά αποστάσεις από το Γυμνάσιο, γιατί τα άλλα παιδιά που κατάγονταν από τις άλλες επαρχίες και από τη Βόρειο Ήπειρο δεν ήταν δυνατόν να μεταβαίνουν στα χωριά τους παρά μόνον στις διακοπές των Χριστουγέννων, του Πάσχα και του καλοκαιριού, που κι αυτά δεν είχαν τόσο πλούσια οικονομικά μέσα για να περάσουν μια ζωή ανεκτή.

Έτσι και οι επαγγελματίες της εποχής εκείνης είχαν προσαρμόσει τις επαγγελματικές τους επιδιώξεις στο φτωχό θαλάντιο αυτού του μαθητόκοσμου. Έτσι έρχονται στη μνήμη μας μερικοί επαγγελματίες μάγειροι όπως ο αείμνηστος η Κλής ο Δελλάρης από τον Άγιο Κοσμά Πρωγονίου, που είχε εγκαταστημένο το εστιατόριό του στο λεγόμενο τότε Χάνι του Κιτσιώνα — σήμερα δεν υπάρχει πια το κτίριο αυτό, κατεδαφίστηκε και στη θέση του έγινε πλατεία — ο λεγόμενος Δάσκαλος από το κοντινό προ το Γυμνάσιο χωριό το Αργυροχώρι, δεν ξέρουμε ποιος και γιατί τον βάφτισε Δάσκαλο αφού ο άνθρωπος δεν ήταν παρά μάγειρας και μάλιστα

Το νέο μεγαλόπρεπο κτίριο, όπου στεγάζεται το Γυμνάσιο και Λύκειο της Πωγωνιανής από το έτος 1963.

ο πιο φτηνός από όλους και ο αείμνηστος Γεώργιος Παπαθανασίου από τη Βήσανη Πωγωνίου που διατηρούσε φούργο και ταυτόχρονα μαγείρευε μόνιμα σε μιά μεγάλη κατσαρόλα αχνιστή και κόκκινη από το πιπέρι φασουλάδα για τα φτωχόπαιδα του Γυμνασίου. Το ίδιο συνέβαινε και με τους άλλους επαγγελματίες που πωλούσαν σχολικά είδη ή διάφορα εδώδια, όπως ήταν ο αείμνηστος Μήτσιος Οικονόμου από τη Μερόπη Πωγωνίου, που διατηρούσε ωραίο κατάστημα σχολικών ειδών και διαφόρων φιλικών, οι αείμνηστοι Χρήστος Κυρούσης και Αριστοκλής Αναγνωστόπουλος από τη Πωγωνιανή και τον Παλαιόπυργο Πωγωνίου αντιστοίχως που διατηρούσαν μεγάλο κατάστημα αποικιακών, ο αείμνηστος Χαράλαμπος Ζωίδης από τη Μερόπη Πωγωνίου που κι αυτός διατηρούσε το μεγαλύτερο κατάστημα αποικιακών και λοιπών ειδών και ο αείμνηστος Γεώργιος Τζήμιος από τις Δρυμάδες Πωγωνίου που διατηρούσε επίσης αξιόλογο κατάστημα με όλα τα είδη. Το κατάστημα αυτό διατηρείται ακόμα και σήμερα στο ίδιο κτίριο επάξια από το γιό του Χρήστο Τζήμιο. Είναι το μοναδικό ίσως κατάστημα που θυμίζει την παλιά εποχή.

Εκτός απ' αυτούς όμως και τόσοι άλλοι μικροεπαγγελματίες στήριζαν κατά ένα μέρος την οικονομία τους σ' αυτόν το μαθητόκοσμο, όπως τσαγκάρηδες, ραφτάδες κλπ., μεταξύ των οποίων οι αείμνηστοι τσαγκαράδες Φώτος Πάντος από τον Κακόλακκο Πωγωνίου και ο Γιάννης Πάτσης από τις Ποντικάτες Πωγωνίου, καθώς και ο Μπάρμπα Γιάννης ο Γρενακίδης από το Δολό Πωγωνίου. Και όλα αυτά παρά τη φτώχεια που έδερνε αυτόν τον μαθητόκοσμο.

Βέβαια ανάμεσα σ' αυτή τη φτώχεια δεν έλειπαν και οι ολίγοι προνομιούχοι ως επί το πλείστον Βορειοηπειρώτες που οι πατεράδες τους ταξιδεύονταν στην Αμερική και στέλναν τα δολλάρια τους, καθώς και μερικοί άλλοι.

Αλλά και οι στεγαστικές συνθήκες δεν ήταν καλύτερες.

Λίγα ήταν τα διαθέσιμα σπίτια ή δωμάτια για την εγκατάσταση όλων αυτών των μαθητών αλλά και του εκπαιδευτικού προσωπικού του Γυμνασίου.

Ευτυχώς που εκείνη την εποχή — μιλάμε πάντα για την εποχή 1928—1938 — είχε αρχίσει η αναχώρηση ωρισμένων Τουρκικών οικογενειών για την Τουρκία και τα σπίτια που άδειαζαν ικανοποιούσαν ως ένα βαθμό αυτές τις ανάγκες. Όσο

για τα μέσα διαβίωσης στα δωμάτια αυτά, στις περισσότερες περιπτώσεις η κατάσταση ήταν απελπιστική. Η γκαζόλαμπα βρίσκονταν ακόμη στη βασιλεία της. Πολλές φορές έλειπε και ένα στοιχειώδες τραπέζι και μια καρέκλα για διάβαση. Δεν ήταν λίγες οι φορές που το γράψιμο γινότανε στα γόνατα.

Και παρά τις τόσες ελλείψεις χάρις στη δουλειά που γινότανε στο Γυμνάσιο, την εντατική προετοιμασία στο σπίτι και την ανάπτυξη μιιάς ευγενούς άμιλλας, η απόκτηση γνώσεων και η κατάρτιση των μαθητών ήταν κάτι το καταπληκτικό. Πόσοι και πόσοι απόφοιτοι αυτού του Γυμνασίου δεν μπήκαν τότε στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα σχεδόν σε όλες τις σχολές όπως στην Ιατρική, στα Νομικά στη Φαρμακευτική, στα Μαθηματικά, στα Φυσικά, στη Φιλολογία, στη Γεωπονία κλπ. καθώς και στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες χωρίς καιμιά άλλη προετοιμασία

Το σύγχρονο κτηριακό συγκρότημα της Μαθητικής Εστίας του Γυμνασίου και Λυκείου της Πωγωνιανής, που αποτελεί κόσμημα για όλη τη γύρω περιοχή.

σε φροντιστήρια κλπ. και όλα αυτά παρά τη μεγάλη αυστηρότητα που υπήρχε και τότε και τον περιορισμένο αριθμό των εισαγομένων. Όλη αυτή η κατάσταση γύρω από τις συνθήκες διαβίωσης των μαθητών είχε διαμορφωθεί γιατί δεν υπήρχε καιμιά κρατική μέριμνα για τη στέγαση και τη σίτιση των παιδιών αυτών. Πού να βρεθούν τότε Μαθητικές Εστίες, Μαθητικές Αέσχες κλπ.

(Ούτε στο όνειρο δεν συνέβαιναν τέτοια πράγματα.

Η μόνη συστηματική οργανωμένη Μαθητική Εστία ήταν το λεγόμενο Εθνικό Ορφανοτροφείο Πωγωνιανής που υπάρχει και σήμερα και που δεχότανε μόνον ορφανούς μαθητές στους οποίους εξασφάλιζε τα πάντα στέγη, ρούχα παπούτσια, όλα τα μαθητικά είδη και φαγητό.

Αυτοί οι μαθητές πήγαιναν στο Δημοτικό Σχολείο όσο και στο Γυμνάσιο. Εκεί μέσα υπήρχε μιιά ιδιόρρυθμη μικρή κοινωνία με κάποια στρατιωτική θα μπορούσαμε να πούμε πειθαρχία, αφού τα ρούχα των μαθητών ήταν ομοιόμορφα ραμμένα από χακί ύφασμα σε στρατιωτικό στυλ καθώς και τα πηλίκια και τα παπούτσια σε τύπο αρβύλας. Μιιά πειθαρχία που ίσως ήταν κάπως υπερβολική γι' αυτή την τρυφερή ηλικία, που όμως αναμφίβολα είχε και τα καλά της γιατί συνήθιζε τα παιδιά αυτά σε μιιά πειθαρχημένη, συλλογική ζωή.

Αργότερα και για μιιά μακρά περίοδο χάρις στη μέριμνα του Φιλεκπαιδευτικού

Συλλόγου Πωγωνίου λειτούργησε ένα Οικοτροφείο για όλους τους μαθητές του Γυμνασίου αντί ενός συμβολικού τιμήματος που ενισχύονταν οικονομικά από το Υπουργείο Προνόιας και που ήταν εγκατεστημένο στο λεγόμενο Παράρτημα που είναι το μεγαλύτερο τούρκικο κτίριο χτισμένο σε πανοραμική θέση στο ψηλότερο σημείο της Πωγωνιανής κοντά στους πρόποδες του βουνού Μπόζοβο και που πήρε το όνομα αυτό γιατί κάποτε ήταν Παράρτημα του Ορφανοτροφείου.

Τέλος θα ήταν παράλειψη αν περιγράφοντας την παλιά εκείνη εποχή δεν αναφερόμασταν στα πρώτα χρόνια που το Γυμνάσιο ήταν τετάρτο με πρώτους Γυμνασιάρχες τους αείμνηστους Βαγενά και Παπαχαραλάμπους, γιατί παράλληλα λειτούργουσε και το Ελληνικό Σχολείο ή Σχολαρχείο της Πωγωνιανής με τρεις τάξεις που και εκεί γινότανε μιά πολύ γόνιμη εργασία με καθηγητές που θα παραμείνουν αξέχαστοι για την ευσυνειδησία τους και την αφοσίωσή τους στο εκπαιδευτικό τους έργο, όπως ο αείμνηστος Φιλολόγος Γρηγόριος Στάρας που ήταν και ο Σχολάρχης και ο επίσης αείμνηστος Φιλολόγος Καθηγητής Κώστας Βαλάνος. Αλλά τό έτος 1929 καταργήθηκε το Σχολαρχείο και το Γυμνάσιο έγινε τετάρτο.

Σε νέο καινούργιο μεγαλόπρεπο κτίριο στεγάζεται το Γυμνάσιο και το Λύκειο από το έτος 1963, που έγινε με οικονομικές εισφορές της Παμπωγωνισιακής Φιλοεκπαιδευτικής Αδελφότητας της Νέας Υόρκης με Πρόεδρο τον αείμνηστο Βασίλειο Πλιάτσικα που κατάγονταν από το χωριό Τεριάχι Πωγωνίου και με κρατική επιχορήγηση, σε οικόπεδο που δωρήθηκε από τους αδελφούς Γκιόσου και Σπύρο Κωτσούλα. Υπάρχει Μαθητική Εστία σε καινούρια επιδλητικά κτίρια που έγιναν το έτος 1975 με πόρους του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας με όλα τα μέσα του σύγχρονου πολιτισμού, για τη σχεδόν δωρεάν στέγαση και σίτιση των μαθητών αντί του συμβολικού τιμήματος των 1.000 δραχμών τον μήνα, δυναμικότητας 400 μαθητών. Βέβαια η προέλευση των μαθητών δεν είναι η ίδια που ήταν κάποτε και τούτο γιατί οι πόρτες της Βορείου Ηπείρου έκλεισαν ερμητικά μετά τον πόλεμο του 1940—41, αλλά και τα χωριά της Επαρχίας Πωγωνίου που άλλοτε τροφοδοτούσαν το Γυμνάσιο, τώρα λόγω της ερήμωσής τους δεν στέλνουν παρά ελάχιστους μαθητές.

Εξ άλλου το Γυμνάσιο της Πωγωνιανής έπαυσε να έχει την αποκλειστικότητα που είχε κάποτε στο χώρο των τριών Επαρχιών Πωγωνίου, Ζαγορίου και Κόνιτσας, γιατί ιδρύθηκαν και άλλα Γυμνάσια και Λύκεια με τη σημερινή του έννοια όπως του Δελδινακίου, των Δολιανών και του Κεφαλόθρυσου στην Επαρχία Πωγωνίου, του Τσεπέλοδου στην Επαρχία Ζαγορίου και το Γυμνάσιο και Λύκειο της Κόνιτσας. Έτσι η σημερινή προέλευση των μαθητών του Γυμνασίου και Λυκείου της Πωγωνιανής που κατά μέσον όρον ανέρχονται στους 150 είναι από διάφορα μέρη του νομού Ιωαννίνων και των πλησιεστέρων νομών.

Συνεχίζεται όμως η ίδια παράδοση των διδασκόντων και των διδασκομένων μιάς γόνιμης και αποδοτικής εργασίας, γιατί η παράδοση είναι κάτι που ξεπερνάει ακόμα και τους νόμους.

Πάντως εμείς όσοι περάσαμε από τα γυμνασιακά αυτά θρανία στην πρώτη περίοδο της λειτουργίας του θα το θυμούμαστε με νοσταλγία και συγκίνηση, όπως θυμούνται τα φτωχόπαιδα τη μάγνα τους, που παρά τη φτώχεια και τις στερήσεις της κατόρθωσε να μεγαλώσει τα παιδιά της και να διατηρήσει άρρηκτους τους δεσμούς μεταξύ τους.

Στολή Παραμυθιάς

ΤΟ ΗΘΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑ*

Της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Ύστερα απ' την αποκατάσταση του μικρού ελληνικού κράτους, άρχισε η λογοτεχνική κίνηση στην Αθήνα με τους Φαναριώτες.

Το Φανάρι ήταν το μόνο πνευματικό κέντρο του υποδουλωμένου ελληνισμού που είχε κάποια επαφή με την Ευρώπη. Υπήρχαν, βέβαια, και άλλοι: τα Ενετοκρατούμενα νησιά και οι Παράδοξοι νάβιες ηγεμονίες. Όμως σ' αυτά υπήρχε μια ελευθερία στη πνευματική και καλλιτεχνική κίνηση, όπως και κάποια σχέση με το ευρωπαϊκό πνεύμα, ιδιαίτερα στα Ενετοκρατούμενα. Το κυριότερο,

* Κατάγεται από τη Ζίτου της Ηπείρου, από την οποία πήρε και το φιλολογικό ψευδώνυμο. Το πραγματικό της επώνυμο είναι Ουζουνοβίδο, το γένος Ζέρβα.

Γεννήθηκε το 1903. Από τό 1930 μένει μόνιμο στη Θεσσαλονίκη, όπου και παίρνει μέρος στην πνευματική κίνηση του τόπου. Στη λογοτεχνία ασχολήθηκε με όλα τα είδη των λόγων. Ποίηση, πεζογραφία, δοκίμιο, κριτική, λαογραφία, με ιδιαίτερη απόκλιση στην ποίηση. Εξέδωσε 33 βιβλία, από τα οποία: 23 ποιητικά, 4 με διηγήματα, 3 μελέτες, 3 παιδικά, με ποιήματα και θεατρικά, εγκεκοιμένα από το Υπουργείο Παιδείας. Εκτός από τα αντισειρή βιβλία, υπάσχει σκόπιμα εργασία της σε διάφορα έντυπα. Ανθολογήθηκε σε Ανθολογίες ποίησης, πεζογραφίας. Έργα της μεταφράστηκαν σε ξένες γλώσσες και ποιήματα μελοποιήθηκαν. Έδωσε διαλέξεις σε πολλές πόλεις. Συνεργάστηκε χρόνια στο Ραδιοφωνικό Στάθμο Μακεδονίας, με διάφορες εκπομπές. Η δράση της και τα ενδιαφέροντά της, απλώνονται σε πολλούς τομείς. Είναι ιδρυτικό μέλος της Εταιρείας Λογοτεχνών Θεσσαλονίκης, του Ανθείου των Ελληνίδων, του Συλλόγου Λαοοσόμενων Γυναικών κ.ά. Διατέλεσε πρόεδρος και μέλος Αιουχρητικών Συμβουλίων διαφόρων Συλλόγων. Είναι Πρόεδρος του Συνδέσμου Φιλίας Ελλάδος — Κύπρου. Είναι αντεπιστέλλον μέλος Περιοδικών και επίτιμον μέλος Σωματείων Κύπρου. Υπήρξε μέλος Κριτικής Επιτροπής του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών.

Για τη μακρόχρονη πνευματική - κοινωνική προσφορά της, τιμήθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο με τον τίτλο «Αρχόντισσα του Οικουμενικού Θρόνου».

Η Ηπειρωτική Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών της απένειμε Δίπλωμα Τιμής για την πενήνταχρονη προσφορά της, όπως και το Περιοδικό «Ηπειρωτική Εστία». Η Ένωση Ελλήνων Λογοτεχνών της απένειμε Μετάλλιο και Δίπλωμα Τιμής. Η «Πανηπειρωτική Συνομοσπονδία» της απένειμε Τιμητικό Δίπλωμα. Η «Ηπειρωτική Εστία Θεσσαλονίκης», σε ειδική εκδήλωση, της απένειμε Τιμητικό Δίπλωμα. Από τα Περιοδικά και Σωματεία της Κύπρου, πατρίδα του συζύγου της, τιμήθηκε με Μετάλλια για την αγάπη και την πνευματική προσφορά της προς τη δοκιμαζόμενη Κύπρο. Η Κοινότητα Ζίτσας της απένειμε Περγαμηνή και την ονομάζει «Άξιον Τέχνο» της.

Το Γυμνάσιον και Ανθκειον Ζίτσας εντοίχισε αναμνηστική πλάκα στο σπίτι που γεννήθηκε. Η Χρυσάνθη Ζιτσαία, ως γνήσια Ηπειρώτισσα, υμνήσε και τραγούδησε την Ήπειρο με θερμή αγάπη και νοσταλγία. Το έργο της, τοποθετημένο το περισσότερο στην Ήπειρο, πάλλεται από γνήσιο Ηπειρωτισμό.

φυσικά κέντρο ήταν ο Ελληνισμός της διασποράς που — όχι μόνο είχε άμεση επαφή και σχέση με το ευρωπαϊκό πνεύμα — αλλά έστειλε τα μηνύματά του στον υπόδουλο ελληνικό λαό και συνετέλεσε στην ανάπτυξη και τον ξεσηκωμό του.

Οι Φαναριώτες δεν μορφωνόταν, μόνο στη Μεγάλη του Γένους Σχολή και άλλες ελληνικές και ξένες σχολές που λειτουργούσαν στην Κωνσταντινούπολη. Συμπλήρωναν τη μόρφωσή τους και σε ευρωπαϊκές χώρες. Γνώριζαν την λογοτεχνία τους και δεχόταν την επίδραση και τις τάσεις της, ιδιαίτερα όσοι ασχολούνταν μ' αυτή.

Με το σάλπισμα της απελευθέρωσης οι Φαναριώτες λόγιοι που έφτασαν στην Αθήνα, όπως ήταν φυσικό, μετέφεραν αυτή την επίδραση και τις τάσεις της στην απαρχή της πνευματικής ζωής στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα μετέφεραν τον υστερορομαντισμό που — όπως αναφέρει και η ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας

Στη φωτογραφία διακρίνεται τρίτη από τα δεξιά η κ. Χρυσάνθη Ζιτσαία στη γιορτή που πραγματοποιήθηκε προς τιμή της τη βραδιά της απονομής του Τιμητικού Διπλώματος της Ηπειρωτικής Εστίας Θεσσαλονίκης.

— αρχίζει από τον Παναγιώτη Σούτσο, γύρω στα 1830 και τελειώνει με τον Αχιλ. Παράσχο στα 1880. Όμως, αν έτσι ξεκίνησε η αθηναϊκή σχολή, σύγχρονα και κάτι άλλο άρχισε να συντελείται στην πνευματική ζωή του ελεύθερου πια μικρού ελληνικού χώρου. Άρχισαν να προβάλλουν τα πνευματικά βλαστάρια που δημιουργήθηκαν μέσα σ' αυτόν. Τα πνευματικά βλαστάρια τα ζυμωμένα με μνήμες ιστορικές, μεγαλωμένα με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής, με τα ήθη κι' έθιμά του. Οι λογοτέχνες αυτοί άφησαν στο έργο τους βιώματα της ζωής τους, μνήμες από έθιμα, παραδόσεις, δοξασίες, το επίπεδο του λαού μιάς ολόκληρης εποχής. Μ' αυτούς τους πρώτους λογοτέχνες, που ξεπετάχτηκαν μέσα απ' την ελεύθερη Ελλάδα, δημιουργήθηκε το ηθογραφικό διήγημα και μυθιστόρημα. Αυτό διαμόρφωσαν κι' έδωσαν, με ψυχολογημένους και γνώσιους ανθρώπινους χαρακτήρες, οι κορυφαίοι απ' τους πρώτους διηγηματογράφους της λογοτεχνίας μας: ο Βιζυηνός, ο Παπαδιαμάντης, ο Καραχάιδας, ο Κονδύλακης, ο Κρυστάλλης. Αλλά κι' αυτό το μοναδικό διήγημα του μεγάλου μας Παλαμιά: «Ο θάνατος του παλληκαριού», έχει αδρά τα χαρακτηριστικά της ηθογραφίας.

Το βίωμα και η εποχή είναι εκείνα που βασικά επηρεάζουν το έργο του λογοτέχνη. Και ήταν φυσικό η παραδοσιακή ζωή και οι ιστορικές συνθήκες της εποχής που μεγάλωσαν να προβάλλουν μέσα απ' το έργο αυτών των λογοτεχνών. Το ηθογραφικό διήγημα, άλλωστε, μαζί με τους χαρακτήρες και τις εικόνες της ζωής που δίνει, είναι μιά πηγή λαογραφικής πληροφόρησης.

Στη Θεσσαλονίκη δεν πρόλαβε να συντελεστεί η φυσιολογική, για την υποδουλωμένη Ελλάδα, αυτή εξέλιξη. Κέντρο οικονομικής διακίνησης και στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, δεχόταν απ' τις αρχές του 19ου αιώνα την επίδραση του ευρωπαϊκού πνεύματος, με τις σχολές των ξένων παροικιών, αλλά και τους νέους που μορφωνόταν στην Δύση και ξαναγύριζαν εδώ. Ακόμα η κοινωνική συναναστροφή με τους ξένους είχε δημιουργήσει κι' ένα αστικό τρόπο ζωής στις πιο εύρωστες οικονομικά τάξεις. Εκτός απ' όλα αυτά, μετά την απελευθέρωσή της και μόλις άρχισε, γύρω στα 1922, να δημιουργείται λογοτεχνική κίνηση δέχτηκε την επίδραση των νέων τάσεων, που είχαν δημιουργηθεί πια στην Αθήνα ύστερα απ' τον πρώτο παγκόσμιος πόλεμο, όπως και σ' όλη την Ευρώπη.

Τα «Μακεδονικά Γράμματα» και αργότερα οι «Μακεδονικές Ημέρες» εκφράζουν αυτό ακριβώς το πνεύμα: μιά αναζήτηση σε ψυχολογικές σφαίρες και το υποσυνείδητο που ήταν φυσικά κατάλοιπα της ψυχολογίας και των αντιδράσεων, που δημιούργησε ο παγκόσμιος πόλεμος αλλά και η Μικρασιατική καταστροφή στη χώρα μας. Αυτές τις επιδράσεις εκφράζει η γενιά του 30, όπως την αναφέρει η ιστορία της λογοτεχνίας μας. Μέσα σ' αυτήν ξεχωρίζουν και πνευματικές μορφές της Θεσσαλονίκης, ο Γιώργος Βαφόπουλος, ο Δέλιος, ο Θέμελης και άλλοι.

Με τις αντικειμενικές αυτές προϋποθέσεις το ηθογραφικό στοιχείο δεν συνδέθηκε με την λογοτεχνική παράδοση της Θεσσαλονίκης. Το διακρίνουμε μόνο σε ορισμένα έργα νεώτερων γνωστών λογοτεχνών, όχι όμως σαν ένα χαρακτηριστικό της λογοτεχνικής τους μορφής. Έχει περισσότερο λαογραφικό χαρακτήρα — όπως στα Καστοριανά της Ιφ. Διδασκάλου — και εκφράζει μνήμες από ιδιαίτερες πατρίδες κυρίως.

Το ηθογραφικό στοιχείο όμως το ξεχωρίζουμε στο πολύπλευρο πνευματικό έργο της Χρυσάνθης Ζιτσαία, σαν ένα απ' τα χαρακτηριστικά γνωρίσματά του.

Η Χρυσάνθη Ζιτσαία έφτασε στη Θεσσαλονίκη το 1931, αλλά είχε εκδώσει την πρώτη της ποιητική συλλογή, τα «Μενεξεδένια Δειλινά», το 1929. Δεν έχει τίποτα το ηθογραφικό η συλλογή αυτή, που την ξεχώρισε αμέσως σαν γνήσια ποιητική μορφή. Δεν υπάρχει ηθογραφικό στοιχείο και σ' άλλα λογοτεχνικά έργα της. Η Χρυσάνθη Ζιτσαία δεν έκανε ειδικά ηθογραφία. Το ηθογραφικό στοιχείο ενυπάρχει στο έργο της, ακόμα και το ποιητικό. Είναι βγαλμένο μέσα απ' τα βιώματά της, σαν μιά πηγαία ανάγκη πνευματικής έκφρασης.

Η Χρυσάνθη Ζιτσαία είναι ποιήτρια και πεζογράφος. Εκφράζει αισθήματα και στοχασμούς, με μιά γνήσια έμπνευση που δημιουργεί αμεσότητα επαφής. Όμως στοχάζεται και προβληματίζεται. Ο λόγος της — ποιητικός ή πεζός — δεν είναι εγκεφαλικός. Είναι βγαλμένος από ψυχή και νου. Σαν ποιήτρια είναι λυρική. Και η λυρική της διάθεση διαφαίνεται σε εκφράσεις που χαρακτηρίζουν και τον πεζό της λόγο. Γράφει:

«Να, ένας ποταμός φούσκωσε, ένα γιοφύρι σύστηκε, ένα άλογο έπεσε μέσα και πνίγηκε».

Και αλλού: «...Ποιά μυστηριακή δύναμη ρίχνει στις καρδές των αδύναμων ανθρώπων την κρυφή ελπίδα, την κρυφή αχτίδα της ελπίδας και της προσδοκίας». Και αν έτσι λυρικά εκφράζει το στοχασμό της, κάπου αλλού θυμίζει και δημοτικό τραγούδι στο πεζό της λόγο: «...Τώπε στα πουλιά, τώπε στον αέρα». Για να δώσει

σε μιιά άλλη σελίδα μιιά εικόνα ψυχολογική με την λυρική της γλώσσα: «... Έμεινε ασάλευτος εκεί ώρα πολλή. Αυτός, η θρύση, η άνοιξη, κι ο καθιός του».

Αυτά φυσικά δεν είναι τα μόνα παραδείγματα της λυρικής έκφρασης που συναντούμε στα πεζά της Χρυσάνθης Ζιτσαία. Αλλά ας έρθουμε στο γηογραφικό στοιχείο στο έργο της και ας σταθούμε σ' ένα της διήγημα απ' το βιβλίο της «Φωνές απ' το χρόνο». Έχει τον τίτλο «Νερό κι' αλάτι»:

«Τρεις πράξεις έχει τούτη η ιστορία. Μόνη της δημιουργήθηκε, έτσι χωρισμένη σε τρία μέρη. Ούτε κανένας τα ταίριασε, ούτε κι εγώ τώρα τα χώρισα κατά το κέφι μου. Τρεις πράξεις και μάλιστα σε τρεις Κυριακές». Έτσι αρχίζει το διήγημά της, η Χρυσάνθη Ζιτσαία. Κι' όπως μας λέει οι τρεις αυτές Κυριακές είναι της Αποκριάς. Σύμφωνα με παλιά συνήθεια, στο χωριό που αναφέρεται, άναβαν κάθε αποκριάτικη Κυριακή θράδυ φωτιές — τις Τζαμάλες όπως τις έλεγαν — και χόρευαν, μικροί μεγάλοι, γύρω απ' αυτές. Όμως τα ξύλα τα μάζευαν κρυφά. Τά έκλεβαν τα παιδιά του χωριού. Έτσι ήταν η συνήθεια. Αλλά ας έρθουμε πιο κοντά στο διήγημα με κάποια αποσπάσματα, απ' το ίδιο το κείμενο:

«Πού πήγαιναν έτσι μυστικά και στα σκοτεινά; Τι κρυφοκουδέντιαζαν μεταξύ τους, σαν να συνωμοτούσαν και να σχεδίαζαν κάποια κρυφή δουλειά. Βέβαια εμείς δεν μπορούμε να ξέρουμε γιατί δγίγχαν και τι σχεδίαζαν τα παιδιά του ορεινού οικείου Πειρωτικού χωριού, το θράδυ της αποκριάς.

Όποιος όμως κι' αν τάδλεπε από το χωριό, ήξερε και παραήξερε κι' έπαιρνε τα μέτρα του όσο μπορούσε. Γιατί από την άλλη μεριά η καρδιά του πετούσε κι' ανυπόμονα περίμενε την ώρα που θα ξεφάντωνε κι' αυτός μ' όλους τους άλλους γύρω στις μεγάλες «Τζαμάλες», που θάκκαναν τη νύχτα να φέγγη σαν μέρα και καλύτερα».

.....

«Έτσι, κανενός τα ξύλα δεν έμειναν ανέγγιχτα, κι' ήταν μεγάλο το κέφι, όταν χόρευε κάποιος κι' εκείνη τη στιγμή έρριχναν τα δικά του ξύλα. Από το σαιμαντά που γινόταν γύρω του, το καταλάβαινε, γελούσε κι' αυτός παραπάνω κι' έλεγε. — Άντε παιδιά μ' κι' τ' χρόν' να με γελάσετε. — Θυμιούμαι, πώς, πάνω στο ζήλο μας και πάνω στη φιλοδοξία νάναι η δική μας η φωτιά η «τρανιώτερη», δε γλύτωναν ούτε τα δικά μας τα ξύλα, από μας τους ίδιους.

Έτσι και κείνη την αποκριά, δε σεβαστήκαμε ούτε τα ξύλα της «γρηάς κακής» — καθώς την έλεγαν στο χωριό, γιατί τ' όνομά της είχε ξεχαστεί από χρόνια — παρ' όλες τις συστάσεις των μανάδων μας: — Να μη πάρετε, γυιέ μου, ξύλα από τη γρηά - κακή, γιατί καταριέται.

Οι κατάρες — μ' όλο που λένε, πως αν άκουγε ο θεός τα κοράκια θάχε ψοφήσει όλα τα ζωντανά για να τα φάνε — αφήνουν ένα μυστηριακό φόβο στην ψυχή και ανεπιόζουν ανατριχίλα.

.....

Ένα ξερό κορμί ήταν — κούτσουρο, δαυλί καιμμένο που λέει ο λόγος — τρυπωμένη στις φλοκωτές και στα θαθεία νερά του ύπνου, πού να ιδή και πού ν' ακούσει; Κι' εξ άλλου τα ξύλα της υψώνονταν σε στοίβες, προκλητικά, αμέτρητα, άσωτα. Άλλα είκοσι χρόνια να ζούσε η στριμμένη τούτη γρηά, θάχε να κάψη και πάλι θα περίσσευαν. Μανία είχε να στέλνη να της κουβαλούν από τα κτήματά της χειμώνα καλοκαίρι ξύλα.

Τα στοίβαζαν στην αυλή απανωτά κι' ο ήλιος τάκαιγε κι' η βροχή τα σάπιζε. Πόσο θα λιγώστευαν, αν παίρναμε κι' εμείς απόψε για τη φωτιά μας;

Εκεί λοιπόν ριχτήκαμε ανεπιόδιστα κι' αστόχαστα και κουβαλούσαμε ως τα μεσάνυχτα.

Είμαστεν χαρούμενοι και περήφανοι. Η φωτιά μας ήταν η μεγαλύτερη κι' ό-

πως κι' η ρούγα μας ήταν η πιο μεγάλη του χωριού, μαζεύτηκαν εκεί όλοι και το γλέντι, μαζί με τη φωτιά, άναψε και κόρωσε.

Το πρωί της Δευτέρας, η γρηά - κακή, σαν βγήκε στην αυλή κι' είδε το μα-
κελειό πούχαν πάθει οι στοίβες της, στάθηκε στη μέση κι' έβγαλε μιά «φιλή φωνή».

Έπειτα, πέταξε το μαντήλι, ξέπλεξε τ' άσπρα μαλλιά, γύρισε το σεγκούνι της
ανάποδα, και με τις παλάμιες γυρισμένες κατά τον ουρανό, άρχισε να καταριέται.
Έρριχνε τις κατάρες της βραχνές, φοβέρες σαν καφτό μολύδι και μαζί, προμιάνευε
κι' όλας τραγικά πεπρωμένα. Κάλχας και Τειρεσίας σε τραγωδία αρχαία. —«Ανε-
χρόνιστα. Να μη σας έχουν οι μανάδες σας την πασκαλιά. Να σας σαβανοστολίσουν.
Να σας χτυπήσει η αστραπή, ανέφταγα. Να! βλέπω κι' όλας που σας κουβαλούν οι
τέσσαρες πάνω στα ξύλα».

Τάκουσαν οι μάνες μας κι' ανατρίχιασαν.

Κατατρομαγμένες έτρεξαν κι' έπεσαν στα πόδια της.

Μαζί με τις μάνες μας, κι' άλλες γυναίκες κι' από τις άλλες γειτονιές και κεί-
νες που δεν είχαν παιδιά και κείνες που τάχαν ξενητεμένα, ακόμα και κοπέλλες
ανύπαντρες, μαζεύτηκαν και γονάτισαν μπροστά σε τούτη τη φοβερή κι' άόρατη
και ανεξήγητη δύναμη της κατάρας. —«Αμιάν θειά - καλή, μη καταριέσαι τα
βλαστάρια μας».

Πρώτη φορά τη φώναζαν με τούτο το επίθετο «Καλή».

«Σταμάτησε θειά Καλή, τις κατάρες». Όμως αυτή δεν άκουγε. Ίδια μοίρα
σκληρή, κουφή και τυφλή, δοσιμένη στην άγρια μανία της: —«Να σας τα κοιματιά-
σουν, να...».

Τότε οι γυναίκες φώναξαν μ' απόγνωση —«Θα στα φέρουμε εμείς τα ξύλα. Θα
τα κουβαλήσουμε εμείς από το λόγγο, τούτη την Κυριακή, τόσα κι' άλλα τόσα».

Β'

Λιόχαρη και λαμπερή ξημέρωσε η δεύτερη Κυριακή «των α' Νηστειών της
Ορθοδοξίας».

Οι γυναίκες μετά την εκκλησία, πήραν τα ζώα τους και ξεκίνησαν για το
δάσος. Καλοντυμένες και καλοχτενισμένες. Κυριακάτικες.

Με χαρά κόπηκαν τα ξύλα, φορτώθηκαν στα ζώα και ξεκίνησαν.

Πρώτο έβαλαν ένα άσπρο άλογο κι' επάνω έρριξαν μιά κόκκινη ποδιά, έτσι
σαν μπαϊράκι να πούμε.

Πριν βασιλέψη ο ήλιος, μπήκαν στο χωριό και τράβηξαν πανηγυρικά για της
γρηάς το σπίτι.

Όρθή στη πάνω κρεβάτα, τις περίμενε κι' από κει πάνω, μέτρησε τα φορτώματα
και καμάρωσε τις στοίβες που υψώθηκαν δυό και τρεις φορές περισσότερο από πρώ-
τα. Όταν τέλειωσαν η γρηά σήκωσε το χέρι της ανάερα, σε μιά κίνηση σαν νάδινε
άφεση αμαρτιών και σαν να ευλογούσε κι' είπε δυνατά. —«Νάειστε καλά... Νερό
κι' αλάτι».

—«Νερό κι' αλάτι» φώναξαν όλες μαζί.

Μ' αυτό η γρηά κακή ήθελε να πη πως' όπως τ' αλάτι λυώνει στο νερό, έτσι
να λυώσει κάθε κακό που ξεστόμισε. Κι' οι γυναίκες πάλι, με την ίδια απάντηση, ή-
θελαν να πουν, ότι τα ξεχνούν όλα.

Ξημέρωνε η τρίτη Κυριακή. Το πρωί, μετά τη λειτουργία, η καμπάνα ξανα-
χτύπησε, μια πένθιμα τούτη, τη φορά.

Οι λυπητεροί ήχοι γέμισαν όλο το χωριό. —Τι; Ποιός; Τίνος σπίτι έκλεισε; Μην ήρθε κανένα μαύρο μαντάτο από τα ξένα;

‘Όχι. Τίποτε απ’ αυτά.

Όυτε μαντάτο ήρθε κι’ ούτε σπίτι έκλεισε. Ένα κλεισμένο και μανταλωμένο σπίτι άνοιξε κι’ ένα ξεχασμένο κουφάρι το θυμήθηκε ο χάρος και μπήκε να το πάρη.

Η γρηά Κακή έκλεισε για πάντα τα μάτια της, αφήνοντας πίσω, σπίτι, κτήματα κι’ αμέτρητα ξύλα στοιβαγμένα στην αυλή. Τίποτε άλλο. Παιδιά δεν είχε κι’ από τους ανθρώπους τη χώριζε χάος.

Και τι δε λέγονταν γι’ αυτή. Ήταν μάγισσα και μιλούσε τη νύχτα με τα ξωτικά. Μήπως δεν έφερε κάποτε το χαλάζι, κι’ όλα τ’ αμπέλια τα ρήμαξε και μόνο τα δικά της έμειναν ανέγγιχτα; Μήπως... και τι δεν έλεγαν αλήθεια γι’ αυτή! Στο σπίτι της δεν πάτησε ποτέ κανένας. Θα πάνε τώρα, ή και πεθαιμένη ακόμα θα τη φοβούνται; Κι’ αν εκεί ξαπλωμένη καθώς θα είναι, της κακοφανεί, κι’ η ψυχή της, που δίχως άλλο θα πλανιέται ακόμα γύρω, ξαπολύσει πάλι μυστικά τις φοβερές της κατάρες; Κι’ αλήθεια, έτσι σκεφτότανε όλοι, και με το δίκιο τους, αν πέθαινε μιá Κυριακή πιο μπροστά. Τώρα όμως άλλαξαν οι καρδιές των ανθρώπων. Ήρθε μιá ώρα κι’ άνοιξε ο αγκαθερός δρόμος κι’ έφτασαν ως εκείνη την απλησίαστη ψυχή. —Νάειστε καλά. Νερό κι’ αλάτι.

Αυτά ήταν τα τελευταία αλλά και τα μόνα καλά λόγια της ζωής της.

Μεγάλη σημασία παίρνει κάτι που δεν το περιμένεις. Να καρτερής κεραυνό και να πέση μπροστά σου ένα μυρωμένο τριαντάφυλλο.

Η σκληρή καρδιά της γρηάς έγινε τώρα μιá γαλάζια ακύμαντη λίμνη, που απλόηθηκε πάνω από τη μνήμη των ανθρώπων και το πικρό αλάτι έλυωσε μέσα και γλύκανε κι’ εκείνο.

Οι γυναίκες τ’ άκουσαν συγκινημένες κι’ έτρεξαν με λουλούδια, βασιλικά, μήλα, κυδώνια, γιορτοφορεμένες και κυριακάτικες. Καμμιά δεν έλειψε. Τη μοιρολόγησαν κι’ όλας, να μην πάη παραπονεμένη.

Κανένα ξόδι — μακρυνά από δω — δεν είχε τόσον κόσμιο. () ένας πίσω από τον άλλον, ήρθαν κι’ από τα κοντινά χωριά.

Γυρίζοντας από την κηδεία, άναψαν φωτιές στην αυλή της με τα ξύλα που στάληκαν αφορμή να εξελεωθή, έψησαν τις παρηγοριές κι’ έφαγαν καθώς — συνήθίζεται — κ’ ήπιαν από το γλυκό παλιό κρασί της, και την συγχώρεσαν με την καρδιά τους, άντρες και γυναίκες και παιδιά... —Νερό κι’ αλάτι.

Αν θελήσω να πω τη γνώμη μου, σαν λογοτέχνης, για το διήγημα αυτό, θα το χαρακτηρίσω, φυσικά, σαν ηθογραφικό που όμως δίνει έντονα ένα ανθρώπινο χαρακτήρα. Το μοναχικό άνθρωπο, τον κακό, που ικανοποιείται με μιá μορφή φιλαργυρίας, μα και τη στέρηση των άλλων. Ένα χαρακτήρα που δεν ικανοποιείται παρά μόνο με μια πράξη επανόρθωσης γι’ αυτόν. Μα παράλληλα δίνει ζωντανές εικόνες ομαδικής ψυχολογίας: μιáς ψυχολογίας λαϊκής που δημιουργεί αυτός ο ίδιος ο μοναχικός, ο κακός άνθρωπος. Μα κ’ αυτή η ομαδική ψυχολογία από ένα γεγονός ασήμαντο, όπως πάντα, μεταβάλλεται αυθόρμητα και συγχωρεί και εκδηλώνεται.

Σαν λογράφος θα πω ότι, στο ηθογραφικό αυτό διήγημα, η Χρυσάνθη Ζιτσαία μας δίνει, με ζωντανές αφηγηματικές εικόνες, συγκεκριμένες πληροφορίες για ένα χαρακτηριστικό αποκριάτικο έθιμο ενός ηπειρωτικού χωριού, που έχει και επιβιώσει προγονικής παγανιστικής λατρείας. Μας δίνει την Τζαμιάλα που είναι πυρολατρικό έθιμο.

Διηγήματα ηθογραφικά βρίσκονται και σ' άλλα βιβλία της, εκτός απ' τ' Φωνές από το χρόνο.

Όμως ας δούμε το ηθογραφικό στοιχείο στον ποιητικό λόγο της Ζιτσαία. Γι' αυτό θα σταθούμε βασικά στο: «() Θρύλος του Θεογέφυρου»: «Είναι ώρα αυγινή, χαρά Θεού καλοκαιριά». Έτσι, προσδιορίζοντας την εποχή του χρόνου, αρχίζει η Ζιτσαία το αφηγηματικό αυτό ποίημα, που είναι και η ποιητική απόδοση του ομώνυμου θρύλου. Και όπως εξηγεί: «το Θεογέφυρο είναι δύο γιγάντιοι βράχοι ενωμένοι, σε μεγαλόπρεπη καμάρα, απάνω από τον Καλαμά». Μα προχωρεί σε περιγραφή της καθημερινής ζωής των αγροτών.

Στις κακοτράχαλες ριγμένοι τις πλαγιές
κι' ούτε μιά στάλα γης γύρω να βρούνε
Τα σπίτια του στα βράχια αητοφωλιές.
Χαράματα κινούν οι φαμηλιές
το χώμα τ' ακριβό να κυνηγούνε.

Ευλογημένη η γης η καρπερή
κι η δούλεψη τής γης ευλογημένη.
Κι' ας ρεύει εκεί η ζωή καματερή
κι' ας είναι η ανταμοιβή τόσο μικρή,
μ' ιδρωτα αφύ κι' ας είναι κερδισμένη.

Για το ποτάμι ροβολούνε διαστικοί,
το ξύλινο γιοφύρι του διαβαίνουν

.. .. .

Άλλος στον κάμπο κατεβαίνει με τα ζα.
Καλαμποκιού καλάμια άλλος να δέση.
Τούτος να κόψη ξύλα στα ριζά.
Κείνος τα στάχια να θερίση τα χρυσά.
Κι' άλλος στο μύλο αλεύρι πάει ν' αλέση.

Ο αργάτης να στιβάξη θημωνιά,
ο γύφτος να τοιμάση το καμίνι,
πάει να ποτίση ο πιστικός τ' αρνιά
κι' η μικρομάνα η Ξάνθω η παρανιά
στον ποταμό κατέβηκε να πλύνη.

Στους στίχους αυτούς, η Χρυσάνθη Ζιτσαία, μας δίνει, με τον λυρικό της πάντα τόνο, κάποιες σκληρές εικόνες της ζωής του λαού. Εικόνες που, χωρίς περίσκεψη, τις λέμε ειδυλλιακές. Όμως εκείνη στη συνέχεια προχωρεί και στη λαϊκή ερμηνεία του μύθου:

Δυό βράχοι ψηλωμένοι αντικρυστοί
απ' τα παλιά τ' αμύθητα τα χρόνια.
Μαρμαρωμένοι Δράκοι — λένε — στη
δέση του ποταμού σημαδιακοί
υψώνανε σαν χέρια τα κοτρώνια.

Και πώς μαρμαρωθήκαν τα στοιχειά;
Ποιό να τα νίκησε άξιο παλληκάρι;
Της νερομάνας να κρατούσαν τα κλειδιά;
Μπορεί του ποταμού τα πέτρωσε η ξωθιά.
Μπορεί κι' απ' του Χριστού νάηταν τη χάρη.

Ήρεμοι τώρα στέκουν σιωπηλοί
κι' αφήνουνε τον κόσμο να διαβαίνει.
Στου γιοφυριού τις άκρες, λες, φρουροί,
απόκρημνοι, γυμνοί, μαυριδεροί
με τα νερά και τα πλατάνια φιλιωμένοι.

Ξεδιπλώνοντας το στίχο της η ποιήτρια κι' αγκαλιάζοντας πλάση κι' ανθρώπους υμνεί τη φύση: «Ω μέρα του Θεού καλοκαιρινή, ο γήλιος ο χρυσός φλουριά να στάζει». Μα την υμνεί πριν την τροιάξει η όργή της:

Πούθε ήρθαν, πούθε πλάκωσαν με διά;
Καβαλλικεύουν σύγνεφα αφρισμένα,
στον ουρανό συνάζονται στοιχειά.
Έγινε η πλάση κάτω μαύρη οχιά.
Τελώνια γύρω ορμούν δαιμονισμένα.

Αναγαλιάρα η μπόρα κυβερνά,
στον ήλιου το φως ξερνάει πηχτό κατράμι.
Οι αστραπές σταυρώνονται ψηλά,
κύματα κατεβαίνουνε θολά
και φούσκωσε αφρισμένο το ποτάμι.

Το ρέμμα κατακυλούσε μ' ορμή,
βογγούσε στη θολούρα το γιοφύρι,
χτυπιόταν οι ξυλένιοι αρμοί
κι' ύστερα στις λαχτάρας τη στιγμή
σαν φλούδα καρδιού το παρασύρει.

Κι' η Ζιτσαία περίτεχνα πια στρέφει τώρα την προσοχή μας στο δράμα των ανθρώπων:

«Κι όταν του γυρισμού ξεκόβεται η ποριά
συνάζονται στην όχθη απελπισμένοι
οι ξυλοκόποι, οι ζευγάδες κι' η εργατιά
απ' τα φτωχά τ' αντικρυνά χωριά
και τρέμουν 'μπρος στη στράτα τη κομένη»

Είναι πραγματικά μοναδική η εικόνα, που δίνεται με το στίχο αυτό, για την ψυχολογία του καθενός ταλαίπωρου, μπροστά στ' αναπάντεχο ξέσπασμα της φύσης. Και μας λέει στοχαστικά:

«Μα είναι χαμένο να προσεύχεσαι, να κλαίς
όταν της πλάσης οι άγνωστες βουλές
τη μοίρα σου και τη βουλή σου ορίζουν».

Όμως μ' ένα μοναδικό ποιητικό εύρημα, μπροστά στην οργή της φύσης ορθώνει την μορφή της μάνας:

Στην όχθη η μικρομάνα μοναχή
μηδέ, λυγάει, μηδέ και στρέφει πίσω.
—Βράχε μου, εσύ σ' αυτή την έρμη γη,
προστάτεψέ με απόψε τη φτωχή
και δείξε μου ένα δρόμο να γυρίσω.

Η μαύρη το νερό πώς να διαβώ;
—Με τέτοια λόγια η Ξάνθω εμοιρολόγα—
Στην αφρισμένη χαίτη θ' ανεβώ.
Βυζασταρούδι περιμένει με ακριβό
και κλαίει κι' αναζητάει ζεστή τη ρόγα.

Μούγγρισμα τότε βγαίνει απ' τα βαθειά
και πνίγεται στου ποταμού τη δίνη.
Λαμποκοπούν οι δράχοι στη, νυχτιά.
Η πέτρινη μη ράγισε καρδιά
και με συμπόνια απόκριση της δίνει,

Η απόκριση που δίνει η ποιήτρια είναι στη γεννήτρα την ανίκητη τη μάνα που μπροστά της:

«Τα κοτρώνια εκείνα τα ψηλά
σμίγουνε σα δυό χέρια στοργικά
και δένονται - ν —ω θαάμα—σε γιοφύρι».

Στο αφηγηματικό αυτό ποίημα, όπως το χαρακτηρίσαμε, η Χρυσάνθη Ζιτσαία δεν αποδίδει ποιητικά μόνο ένα θρύλο. Ακόμα δεν πλέκει μόνο ένα θρύλο με ρεαλιστικές εικόνες της παραδοσιακής ζωής. Προσωπικά νομίζω ότι φιλοσοφεί όπως δίνει την αγωνία της πικρομάνας που «μηδέ λυγάει, μηδέ στρέφει πίσω». Η μάνα εδώ είναι η ίδια η φύση, το ίδιο το γιοφύρι που ενώνει γενιά με γενιά. Αυτή είναι η δύναμη που κάνει συμβολικά τα κοτρώνια να σμίγουνε, «να γίνονται γιοφύρι».

Ηθογραφικά στοιχεία βρίσκουμε σε πολλά ποιήματα της Ζιτσαία και σε πολλές συλλογές. Μα υπάρχει στα θέματά της και κάτι άλλο με τοπικό χαρακτήρα:

Ξεχωριστή θέση στο έργο της Χρυσάνθης Ζιτσαία έχει η Κύπρος. Η θέση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί θεματολογική. Δεν ενυπάρχει απλά. Αποτελεί μέρος του

έργου της σε ποίηση, πεζογραφία και δοκίμιο. Φυσικά προβάλλει η κυπριακή ηθογραφία στον πεζό και ποιητικό της λόγο.

Κάποτε, διαβάζοντας ένα από τα βιβλία της, τα δεμένα με την Κύπρο, πριν ξεσπάσει ακόμα η τραγωδία της, αναρωτήθηκα: γιατί αυτό το δέσιμο της δημιουργικής έμπνευσης με την Κύπρο; Όμως μόνο για πολύ λίγο. Αυθόρμητα έδωσα την απάντησή στον εαυτό μου: Είναι φυσικό. Στις φλέβες των παιδιών και δυό εγγονών της κυλά αίμα κυπριακό. Ο σύντροφος της ζωής της ήταν Κύπριος, όπως και της μιάς της θυγατέρας, που ζει στην Κύπρο. Έτσι ο ψυχικός συγχλωνισμός της Χρυσάνθης Ζιτσαία — από τα δραματικά γεγονότα της Κύπρου — ήταν πολύ διαφορετικός από τον δικό μας. Εμείς συγχλωνιστήκαμε, πονέσαμε και αγωνιούσαμε σαν σύνολο, σαν Έλληνες. Η Χρυσάνθη Ζιτσαία πονούσε κι' αγωνιούσε σα μάνα. Αγωνιούσε για την ίδια την μοίρα των παιδιών της και των δικών τους παιδιών. Η «ηπειρωτική δρυς», όπως την αποκαλούν οι συμπατριώτες της, πονούσε σαν μάνα, πονούσε κι' αγωνιούσε σαν μάνα Κυπρίων. Ήταν και είναι, στον πόνο και την αγωνία της, μιά Κύπρια μάνα. Η συμμετοχή της στις διαμαρτυρίες και τις εκδηλώσεις, για την θάρβαρη αδικία, δεν βγήκε από την κρίση και το νου. Πήγαζε γνήσια από την καρδιά και τα αισθήματα της μητέρας. Μόνο μ' αυτές τις προϋποθέσεις μπορούμε ν' αντιληφθούμε και να κρίνουμε τους πνευματικούς δεσμούς της Χρυσάνθης Ζιτσαία με την Κύπρο και τη θέση που έχει στο έργο της η πνευματική και ιστορική, η κοινωνική και παραδοσιακή ζωή του μεγάλου και τόσο δοκιμασμένου νησιού μας.

Το ηθογραφικό στοιχείο στο έργο της Χρυσάνθης Ζιτσαία που αναφέρεται στη Κύπρο, έχει το γνήσιο γνώρισμα του διώματος από ώρες χαρούμενες και πονεμένες, από ώρες ανύποτου σπαραγμού.

Δεν χρειάζεται να το αναζητήσουμε. Προβάλλει αυθόρμητα, όπως γνήσια κι' ολοζώντανη προβάλλει κι' η ζωή της Κύπρου στο έργο της. Μα πάντα, ο λυρικός τόνος δημιουργεί ποιητική και αισθητική συγκίνηση. Όμως εδώ και με το κυπριακό ιδίωμα. Στο ποίημά της: «Στα χωριάτικα σπίτια» μας λέει:

Στα σπίτια οι χωριανοί μας καλοδέχτηκαν
—Εδώ ο Ξένιος ο Ζευσ δεν θα πεθάνει.
Στην πόρτα οι κοπελιές ορθές μας «κάπνισαν»
με το Σταυροβουνίτικο λιθάνι.
Στον τοίχο οι τσέστοι αραδιαστά πολύχρωμοι.
Υδρίες ζωγραφιστές, σεντούκια σκαλισμένα.
Ψηλά κυδώνια, ρόδια και χρυσόμηλα
απ' τις περήφανες ασίδες κρεμασμένα.
Τρίλυχοι αρχαϊκοί κι αετοί δικέφαλοι
μεταξωτά υφαντά, διχράμια στα μιντέρια
κεντήματα, δαντέλες, λευκαρίτικα,
από της Κύπριας τ' άξια χέρια.
Κι' απ' της ψυχής την αρχοντιά που ευώδιαζε
στρωμένο το τραπέζι — νέκταρ κι αμβροσία —
γευτήκαμε χαλούμι μοσχομύριστο
κι ήπιαμε την αφειά τη ζιβανία.
Κι ήπιαμε από της καρδιάς το δισκοπότηρο
ξέχειλο την αγάπη αγνή κι ωραία
κι ήπιαμε τη χαρά την αξεθύμαστη
σ' έναν αρχαίο περίτεχνο αμφορέα.

Στους στίχους αυτούς έχουμε, μαζί με τις εκφράσεις του τοπικού ιδιώματος,

περιγραφή του αγροτικού σπιτιού κι' έθιμο φιλοξενίας. Μιά πληροφόρητη, καθαρά λαογραφική. Στο διήγημά της «'Ανθισαν οι Αθασιές», όπως λένε τις αμυγδαλιές στη Κύπρο, μας δίνει πολύ λυρικά τη στερνή ώρα ενός «εγκλωβισμένου» γέροντα: «... 'Ανθισαν οι Αθασιές είπε... Κάτι σαν χαμόγελο και σαν σπαραγμός χαράχθηκε στα πανιασιμένα χείλη του. Πάνω σ' αυτό σταμάτησε κι' η καρδιά. Έτσι με τούτο τ' άσπρο όραμα στα μάτια... σαν κάποιο συμβολικό προμήνυμα! Ένα όραμα τόσο λευκό κι' ωραίο... και μιá πραγματικότητα τόσο απέραντη σ' έκταση, κι' ανελέητη σε αδικία...». Στα λόγια αυτά η Χρυσάνθη Ζιτσαία, άθελά της ίσως, μας δίνει την παγκοσμιότητα της ανελέητης αδικίας που χαρακτηρίζει την εποχή μας για την ελευθερία πολλών λαών. Όμως από τα γηογραφικά της διηγήματα που αναφέρονται στη Κύπρο και την τραγική της ιστορία θα σταθούμε στο διήγημα: «(Οι Δυό Φίλοι».

Τότε δεν υπήρχε Βορράς και Νότος. Δεν υπήρχαν συρματοπλέγματα, διαχωριστικές γραμμές, βαθειά ματωμένα χαντάκια. Τότε τίποτε δε χώριζε τον τόπο και τους ανθρώπους. Όλοι οι κάτοικοι ζούσαν ειρηνικά, μονιασμένα κι' ήσυχα. Παιδιά της ίδιας γης, της ίδιας έννοιας, με τα ίδια ενδιαφέροντα, όποιο Θεό κι αν λάτρευαν. Καλλιεργούσαν τα κτήματα, δούλευαν συντροφειμένα, άλλαζαν τα προϊόντα τους, φώνιζαν από τα ίδια μαγαζιά. Έβρεχε ή δεν έβρεχε για όλους. Κάρπιζαν ή δεν κάρπιζαν οι ελιές, οι πορτοκαλιές, τ' αμπέλια, για όλους. Μοιράζονταν το νερό, το ψωμί, τον ήλιο.

Έτσι ζούσαν και σε τούτο το χωριό, που κούρνιαζε με τις ολοπράσινες χαρουπιές κι αμυγδαλιές του, στα πόδια του περήφανου Πενταδάχτυλου.

Η καμπάνα στην εκκλησία χτυπούσε στην ώρα της, καλώντας τους χριστιανούς, κι' η φωνή του μουσεζίνη υψώνονταν μακρόσυρτη, κάθε μεσημέρι, από το μιναρέ, θυμίζοντας στους δικούς του πιστούς, την ώρα της προσευχής.

Εκεί μεγάλωσαν μαζί, συνομήλικα γειτονόπουλα και τα δυό παιδιά, ο Αντρέας κι ο Σελήμι, αχώριστα κι αγαπημένα, από τον καιρό που γνώρισαν τον κόσμο. Μελαχροινάκια, με τα μαύρα μάτια τους και την τραγουδιστή κυπριώτικη μιλιά, δύσκολα θα ξεχώριζες τον έναν από τον άλλον. Κι οι μάνες τους πάλι μαζί, τύλιγαν το νήμα τ' αργαλιού τους, μάζευαν χόρτα, έπαιρναν νερό από τη βρύση, νοιάζονταν το ίδιο για τα παιδιά. Τώξεραν πως όπου ήταν το ένα, θα βρίσκεται και τ' άλλο. —Πού είναι οι γιούδες μας, κόρη Χρυσταλλού; Εν τους κατέχω πολιώρα. —Μη κακό σου, κόρη Λϊτζέ, εδώ 'ναι έστω και θα φάμε κοντά κοντά μου το γιώμα.

Έτσι ζούσαν κι έτσι μεγάλωναν οι δυό μικροί φίλοι, στο μικρό χωριό τους. Πέρασαν από την εφηδική ηλικία κι έφτασαν στα χαρούμενα νιάτα. Εικοσάχρονοι πιά, λεθέντες ψηλόλιγνοι, με την ερωτική σπιθα στα μάτια και τα γλυκά σκιρτήματα στην ψυχή. Σεργιάνιζαν στη ρούγα, έπιναν τη μισχάτη κουμανταρία.

Αυτού πάνω σ' ανθισμένα χρόνια των δυό παλληκαριών ξέσπασε η μπάρα...

...Επιστρατεύτηκαν κι οι δυό. () ένας από το ένα μέρος κι ο άλλος από το άλλο, φύλαγαν αντικρυστά, τα σύνορα που χάραξαν οι ξένοι στον δικό τους τόπο. Έτσι τάφερε η τύχη. Κι ούτε ήξερε ο ένας τίποτε για τον άλλον. Κάποια νύχτα φούσκωσε ο καύμός στα στήθια του Σελήμι κι είπε να τον ξαλαφρώσει με το τραγούδι. Με κείνο το λιανοτραγούδο που λέγανε με το φίλο του. «Από το Ριζοκάπασο επήγα στη Γαλούσα. Εν εάσει τα μάθκια μου τέτοια μαυροματούσα».

Άκουσε η γης το γνώριμο νοσταλγικό τραγούδι... Το πήρε ο αέρας, τ' ανέμισε φλάμπουρο κι έφερε γοργά την ανέλπιδη απόκριση. —Ε φίλε Σελήμι, εσού είσαι εδώ να; —Ξάφνιασμα και δέος. —Ε φίλε Αντρέικο εγίω λαλώ σου.— Κοντοζύγωσαν

στα συρματοπλέγματα και στάθηκαν αντικρυστά. Έτσι σ' απόσταση κάπνισαν συντριφικά το τσιγάρο τους, χωρίς ν' αλλάξουν καμιά λέξη. Τί να πουν και πώς να τα πουν;

Την άλλη νύχτα έγινε το ίδιο και την άλλη και την παράλλη. Λίγο λίγο ξεπαρρεύτηκαν, άρχισαν να κουδεντιάζουν, να μένουν περισσότερη ώρα. Βρήκαν κι έναν τρόπο να περνούν το γρήρισμα. Έπιναν κι ένα ποτηράκι ζιβανία. Ο πόνος μοιράζονταν, ο καθμός μαλάκωνε, κι η απαγορευμένη φίλια τους δέονταν πιότερο. Σκέφτονταν τα περασμένα κι έκαναν όνειρα για τα μελλούμενα. Ποιός πήρε ποτέ την ξένη γη μαζί του; Ήταν η πατρίδα τους κι ήταν μόνο δική τους. Περγούσαν έτσι πολλές ώρες. Η νύχτα τους προστάτευε, μα πόσο θα μπορούσε ακόμα; Κάτι υποπεπτεύτηκαν από το μέρος του Σελήμη, κάτι μυρίστηκαν, και παραφύλαξαν. Τάπιασαν μαζί τα δυό παιδιά της Κύπρου.

Μάνι μάνι πέρασαν από Στρατοδικείο κι εκτελέστηκαν. Ο ένας για κατασκοπεία κι ο άλλος για προδοσία. Αναταράχτηκε το νησί, θούϊξε ο κόσμος. Και δυό σπαραγμένες μάνες με τη φωνή των πονεμένων μανάδων του κόσμου — καθώς η Γαχήλ θρηγούσε τα τέκνα της — θρηγούσαν τ' αδικολοιμένα παλληκάρια τους.

Ήλλι δεν μπορούμε να δούμε και το διήγημα αυτό μόνο σαν γηθογραφικό. Αντίθετα. Έχει ένα στοιχείο που το δένει με πανανθρώπινο. Θα πρέπει καλλίτερα να πούμε με την παγκόσμια λογοτεχνία, που μας έχει δώσει επανειλημμένα την ψυχολογία δυό φίλων που μάχονται σαν εχθροί, για τις πατρίδες τους, όταν οι πολιτικές συνθήκες της φέρνουν αντιμέτωπες. Όμως εδώ υπάρχει κάτι το ειδικό: η κοινή ψυχολογία ομάδων δυό λαών, με προαιώνια εχθρότητα, που συμβιώνουν φιλικά και έχουν τα ίδια προβλήματα, τον ίδιο τρόπο οικονομικής ζωής που τους δημιουργεί ανάλογες σχέσεις. Αισθήματα φιλικά που καταπιέζονται και εξουδετερώνονται από τη βία. Σαν γηθογραφικό μας δίνει, με ζωντανές εικόνες περιγραφής, τον τρόπο και το επίπεδο του λαϊκού βίου τούρκων και χριστιανών που συμβιώνουν. Συνθήκες, γλωσσάριο, τοπωνύμια περνούν μέσα από τις περιγραφές της ψυχολογίας και της ζωής για να δημιουργήσουν μιιά λογογραφική πληροφόρηση αισθητικά δεμένη με το θέμα. Ήθογραφικά διηγήματα σχετικά με την Κύπρο υπάρχουν σε πολλές συλλογές της Χρυσάνθης Ζιτσαία.

Ας συμπληρώσουμε όμως τη σύντομη τούτη ανασκόπηση για το γηθογραφικό στοιχείο στο έργο της Χρυσάνθης Ζιτσαία με ένα ποίημα για την Κύπρο: «Πλέξε το τσέστο». Τσέστο λένε ένα ψάθινο πολύχρωμο δίσκο ή πανέρι από καλαμιές σιταριού. «Παραδοσιακός με μεγάλη διάδοση στο νησί από τ' αρχαία χρόνια», όπως εξηγεί η ίδια.

Πλέξε τον τσέστο Κύπρος τον πολύχρωμο
απ' τις χρυσές ποκαλαμιές της Μεσαριάς,
απ' της ζωής τα μεστωμένα στάχυα
κι από τις ρίζες της πανάρχαιας μνήμης.
Πλέξε τον τσέστο Κύπρος τον καινούργιο σου
με δάχτυλα στα μάτια νοτισμένα.
Να σφιχτοδένουν τα κλωνιά
με τα επτά ζωνάρια της ελπίδας
και με της πίστης σου τ' ατσάλι αναμεσίς
στου αγώνα σου τη φλόγα αναλυμένο.

Για να κρατάει το βάρος του καιρού
για να σηκώνει το Σταυρό της αδικίας.
Να τον απλώσεις στ' ουρανού τα δώματα

μέσα στην απαλάμη του Θεού.
Να στρώσει πάνω η μάνα του ηλιού
του γιου της το τραπέζι.
Να ιδεί να ξεχωρίζει από κοντά
ποιός είν' ο ανθός ποιός ο λυγμός
ποιό του καϋμού το χρώμα.

Πλέξε τον τσέστο κι ανιστόριστον
με τα ξανθά μαλλιά της Κύπριδας
με τη Μπαλλάντα της Αροδαφνούς
με τα «Φυλακισμένα Μνήματα»
με το «Θρονί της Παναγιάς» κερί αναμμένο.

Να δάλουν τη Λαμπρή τις λειτουργιές
οι Επίσκοποι να βγούν και να μοιράσουν
το ευλογημένο αντίδωρο την 'Αγίαν 'Ωρα.
Να δάλουν οι γυναίκες φύλλα ελιάς
για να καπνίσουν την «Αγία Νήσο».
Για να στοιδάξουν της Ειρήνης τα προικιά.

Πλέξε τον τσέστο τον πανάρχαιο,
τι περιμένει ο τοίχος γυμνός,
να τον στολίσει η κορού σου η
ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Λε μετ σχολιάσουμε τούτους τους στίχους. Λε μείνουμε με την αισθητική συγκίνηση που μας δημιουργεί μαζί με την εικόνα του δίσκου του βγαλμένου από τα χέρια και τη παράδοση του λαού της Κύπρου.

Τελειώνοντας πρέπει να πω ότι, ανατρέχοντας στο έργο της Χρυσάνθης Ζιτσαία, για να βρω τα χαρακτηριστικά ηθογραφικά του στοιχεία, διαπίστωσα πως στο σύνολό του είναι ένα έργο με καθαρά προσωπικό ύφος και χαρακτήρα. Ένα έργο που δίνει παράλληλα, στο πεζό και ποιητικό λόγο, ολοκληρωμένες εικόνες ζωής και χαρακτήρες που ξεπερνούν το πνευματικό περιβάλλον τους και την εποχή τους.

(Τα κείμενα της Χρ. Ζιτσαίας απέδωσαν οι ηθοποιοί: Σμαρώ Γαϊτανίδου και Γρηγόρης Μανωλόπουλος).

ΠΕΡΝΑΝ ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ

Του κ. ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΣΕΛΙΜΗ
ποιητή - λογοτέχνη

Παλιάν εικόνα Βλάχικη που όλ' οι παλιοί θυμούνται
Παρουσιάζω σήμερα και ζωγραφίζω εδώγια,
Που οι Βλάχοι και οι Βλάχισσες και τα παιδοκοιμά τους
Ανεβουκατηβαίναμε ποδαροπερπατώντας
Από τους κάμπους στα θουνά κι' απ' τα θουνά στους κάμπους
Με γήλιο με καλοκαιριά και με κακές ημέρες,
Με σπίτι το τσαντίρι τους, παλάτι το φραντζάτο
Μάχοντας με την μοίρα τους και τα στοιχειά της φύσης.

Περνάν οι Βλάχοι διαστικοί, κοπάδια και κονάκια
Για τα θουνά του Ζαγοριού, τα όρη της Κολώνιας.
Με το τσεμπέρι ομορφονιά Βλάχα μπροστά πηγαίνει
Χρυσιάρα νύφη με θαριά ρούχα, ομορφοντυμένη
Και με τσαρούχια κόκκινα με μεταξένιες φούντες
Που τα φοράει τη Λαιμπρή στο γάμο και στην πόλη
Τραβύνοντας μούλια τριέτικη τα σέγα φορτωμένη.
Βροντάν τ' ασήμια στο λαϊμό, στα στήθια το κεμέρι
Κι' ασημομάνικη σογιά κρεμιέται στο ζωνάρι.
Όπου θαρεί η ανάσα της ο τόπος καφαλίζει
Και σκαζ' η ασβεστόπετρα από το κάτουρό της
Τρέμει το χώμα που πατεί κι' η γη που δρασκελάει.
Λες είναι γάμος και χαρά με τ' άλογο καθάλα
Λφοίκι του παλιού καιρού που κουβαλάει την προίκα.

Άλλες γυναίκες με παιδιά μικρά στη σαρμανίτσα
Γεροδεμένες Βλάχισσες ακολουθούν πο πίσω.
Κι' αν κάποια θάβω πόσταινε κι' αρρώσταινε ένας άντρας
Σε μούλες ημερότερες τους έβαζαν καθάλα
Και δυό άντρες χειροδύναμοι τους δάσταγαν στο δρόμο.

Κάθε κοπή από πρόβατα απάνου ήταν πο χίλια,
Γίδια πολύ λιγότερα και κάπου κάνας σκύλος
Ημερωμένος πέρναγε σκυμμένο το κεφάλι
Οι δε ζαβοί κι ανάποδοι δεμένοι μ' αλυσίδες
Τους Βλάχους ακολουθάγαν σκυφτοί και ντροπιασμένοι.
Ανάμεσά τους πιστικοί με μακριές αγκλίτσες

Εβούθαγαν τ' αδύνατα, στόμιωναν τα βαρβάτα.
Με την κυπρέλα στο λαιμό ένα τραγί γκεσέμι
Ρουπιάρικο επικεφαλής του κοπαδιού πηγαίνει.
Ακολουθούν κριάρια δυό με «ντούμιου ντουμι· κουδούνες
Κι ύστερος τ' άλλα πρόβατα κι' ένας λεθέντης Βλάχος
Τα σαλαγάει «έϊ έϊ έϊ» κουνώντας την αγκλίτσα.

Οι δλαχοπούλες τράβαγαν τις μούλες φορτωμένες
Με σκουτικά λογής λογιών, σκεπάσματα, στρωσίδια.
Τη φέρμελη του τσέλιγκα, πράματ' άλλα της στάνης
Τους αργαλιούς για τα υφαντά, τ' αντιά, τις κρεμαγκιόλες.

Όπου περνάν από χωριό ή κι από πολιτεία
Βγαίνουν γυναίκες γκραίκισσες, κυράδες κι αγναντεύουν
Οι μεν απ' τα παράθυρα, απ' τα μπαλκόνια οι άλλες.
Στο δρόμο οι νισί γνωρίζονται και παντρευολογιούνται
Στο δρόμο ξεγεννούν παιδιά, στο δρόμο λεχωνεύουν,
Στο δρόμο σαραντίζουνε, χωρίς παπά ευλογούνται.

Περνάν οι Βλάχισσες με τα πολύπτυχα φουστάνια,
Τις κεντισμένες τραχηλιές τα παρδαλά καλτσούνια
Και την επίλοιπη ντυσιά θαιμμένη στο λουλάκι,
Άνδρες ψηλοί νταήδες με τσαρούχια προκιασμένα
Κι άσπρες πετσέτες στο λαιμό ντυμένοι σελιθάρες
Κοπάδια γιδοπρόβατα, σκυλιά, μουλάρια, ανθρώποι,
Κουδούνια και θελάσματα κινούνται σαν ποτάμι.
Κι όπου εύρουν μέρος γούπατο, σιάδι στρωτό για γρέκι
Στιούν τα τσαντέρια οι ελάχισσες κι εκεί περνάν τη νύχτα.
Την άλλη μέρα σύνταχα θρίσκονται στο ποδάρι
Άλλο μεροπερπάτημα παρέκει άλλο ξενύχτι.
Την Τρίτη μέρα δειλινό περνάνε τη Ντουσκάρα,
Χωριά με λόγγα και δρυμούς όπου κατά συνήθεια
Ένας τον άλλον κλέβονται ημέρα όπου κατά συνήθεια
Ποκρέβουν, κάνουν πασχαλιά πάντοτε με κλειμμένο
Στήνουν παγίδες, δόκανα, θηλιές στα μονοπάτια
Σκάβουν και λάκκους με κλαδιά και χόρτα σκεπασμένος,
Τα ζώα αθώα κι ανήξερα πατούν και πέφτουν μέσα,
Στο πέρασμα άφησαν αυτού κάμποσα ζώγα οι βλάχοι.
Έτσι με κόπους, παιδεμούς, μέρες πολλές στο δρόμο
Φτάνουν απάνου στα βουνά και ξεκαλοκαιριάζουν.

Ο ΤΣΑΜΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ ΣΤΑ ΚΑΤΩΧΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΙΑΤΩΝ

Από το βιβλίο του κ. ΣΩΤΗΡΗ ΛΑΓΓΑΡΗ

Ι'

Συνεχίζοντας την περιγραφή του Τσαμικου Γάμου στα Κατωχώρια των Φιλιατών, από το βιβλίο του κ. Σωτήρη Λάγγαρη το οποίο δεν κυκλοφόρησε ακόμα, δημοσιεύουμε σ' αυτό το τεύχος μιιά σειρά από τραγούδια της ταύλας:

Πέρασε κει, μωρή Βλάχα μου,
Πέρα σε κείνο το βουνό,
Και στ' άλλο παράπέρα, παραπέρα,
Δεν βγαίνεις να σε δω. (δισ)

Πούχει ανταρούλα στην κορφή
και καταχνιά στον πάτο λέει στον πάτο,
Μικρή βλαχούλα μου. (δισ)

Στον πάτο βόσκουν πρόβατα
Και στην κορφή τα γίδια λέει τα γίδια,
Δεν βγαίνεις να σε δω. (δισ)

Κι από την πίσω μωρ' τη μεριά,
Κλήμα ήταν φυτρωμένο το καημένο, το καημένο,
Δεν βγαίνεις να σε δώ. (δισ)

Κάνει σταφύλια μωρ' ροζακί,
Και το κρασί μοσχάτο λέει μοσχάτο,
Μικρή βλαχούλα μου. (δισ)

Όσες μαννάδες κι αν το πιούν,
Καμία παιδιά δεν κάνει λέει δεν κάνει
Μικρή βλαχούλα μου,
Καμμία παιδιά δεν κάνει λέει δεν κάνει
Δεν βγαίνεις να σε δώ. (δισ)

Να τόχε πιεί λέει κι η μάννα σου
Ναμ' είχε κάνει εσένα λέει εσένα,
Μικρή βλαχούλα μου
Να μη χε κάνει εσένα λέει εσένα.
Δεν βγαίνεις να σε δώ. (δισ)

Άλλο:

Κάτω στα δασιά πλατάνια
Στις κρυόβρυσες Διαμαντούλα μου τις κρυόβρυσες,
Κάθονταν δυό παλληκάρια
Και μιιά λυγερή Διαμαντούλα μου, και μιιά λυγερή. (δισ)

Κάθονταν και τρώγαν και πίναν (δισ)
Και τη ρώταγαν Διαμαντούλαμ και τη ρώταγαν.

Διαμαντούλα γιατί είσαι τέτοια, τέτοια κίτρινη
Διαμαντούλαμ τέτοια κίτρινη. (δισ)
Μειν' ο υπνος σε πειράζει μείνα Φάντασμα Διαμαντούλαμ,
Μείνα φάντασμα (δισ)
— Ούτε ο ύπνος δεν με πειράζει, ούτε φάντασμα,
— Με πειράζει ένα παλληκάρι τα μεσάνυχτα Διαμαντούλα
τα μεσάνυχτα. (δισ)

Νυφάδες των συνόρων Παγωνίου — Θεσπρωτίας.

Άλλο:

Μαρία λεν την Παναγιά
Μαρία λεν και σένα μωρ' Μαρία μου
Μαρία λεν και σένα κακομοίρα μου.

Αν αρνηθώ την Παναγιά,
Θε να αρνηθώ και σένα μωρ' Μαρία μου
Θε ν' αρνηθώ και σένα κακομοίρα μου.
Όλοι φιλούν την Παναγιά
Μα εγώ φιλώ εσένα μωρ' Μαρία μου
Κι εγώ φιλώ εσένα κακομοίρα μου.

Μαρία δεν στολίζεσαι
Δεν βάζεις τα καλά σου μωρ' Μαρία μου,
Δεν βάζεις τα καλά σου κακομοίρα μου.

Για να σε δουν τα μάτια μου
Που μέρα νύχτα κλαίν' για σένα μώρ' Μαρία μου
Που μέρα νύχτα κλαίν' για σένα κακομοίρα μου.

Μαρία μου τον άντρα σου με άλλη τον παντρεύουν μωρ' Μαρία μου
με άλλη τον παντρεύουν κακομοίρα μου.

Για δεξ το ψίκι πούρχεται
Πεζούρα και καβάλα μώρ' Μαρία μου
Πεζούρα και καβάλα κακομοίρα μου.

Άλλο:

Αγγέλω κρέν' η μάννα σου
Δεν ξέρω τι σε θέλει
Να πας στη βρύση για νερό
Να πιούν τα παλληκάρια.

- Τα παλληκάρια σαν διψούν στη βρύσ' να παν να πιούνε
- Εγώ θα πάω στον αργαλιό, να υφάνω τα προικιά μου.

Το κέντησμα είναι γλέντισμα
κι η ρόκα είν' σεριάνι
Κι σαρμανίτσα κι αργαλιός
Είναι σκλαβιά μεγάλη.

Άλλο:

Στου παπά, βίβα τα ποτήρια,
Στου Παπά τα παραθύρια.
Στου Παπά τα παραθύρια
Κάθονταν δυό μαύρα φρύδια.

Νάχα εγώ, βίβα τα ποτήρια
Νάχα εγώ τα μαύρα φρύδια,
Κι ο παπάς τα παραθύρια.

Στου παπά, βίβα τα ποτήρια,
Στου παπά τα μπαλκονάκια,
Στου παπά τα μπαλκονάκια,
Κάθονταν δυό μαύρα μάτια.
Νάχα εγώ, βίβα τα ποτήρια,
Νάχα εγώ τα μαύρα μάτια,
Κι ο παπάς τα μπαλκονάκια.
Στου παπά, βίβα τα ποτήρια,
Στου παπά τα μπαλκονάκια,
Κάθονταν δυό κοριτσάκια.

Νάχα εγώ, βίβα τα ποτήρια,
Νάχα εγώ τα κοριτσάκια
Κι ο παπάς τα μπαλκονάκια.

Μωρ' Ελένη μου (δισ)
— Δεν σκιάζεσαι απ' αρματωλούς
— Δεν σκιάζεσαι από κλέφτες;

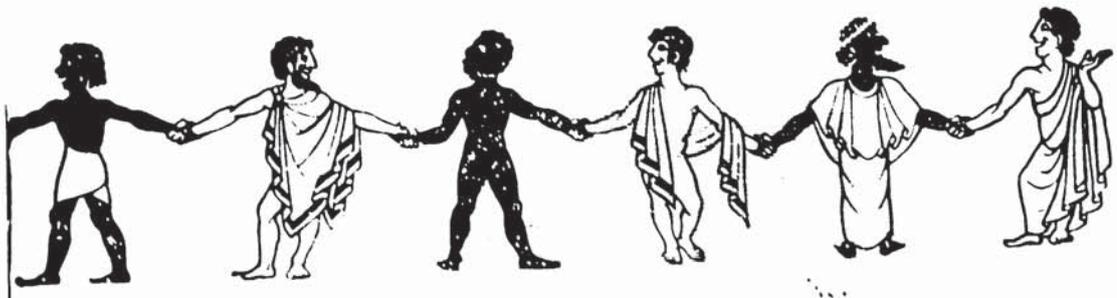
— Δεν σκιάζομαι από αρματωλούς
— Δεν σκιάζομαι από κλέφτες.

Έχω δύο αδέρφια αρματωλούς
Πατέρα καπετάνιο.

Άλλο:

Μια βλάχα ν' ερωβόλαγιε,
Από ψηλή ραχούλα
Με τη ροκούλα η μαύρη γναίθοντας,
Το δράχτι της γεμάτο.
Πάει ψωμί του πιστικού
Τσαρούχια του τζομπάνου,
Κι ο βλάχος την καρτέραγε
Στη θρύση παρακάτω.
— Βλάχα για δος μου φίλημα,
για δος μου δαχτυλίδι
Σε ποιόν να δώσω φίλημα
Σε ποιόν το δαχτυλίδι.

Στο επόμενο η συνέχεια

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΩΝ & ΣΥΛΛΟΓΩΝ

● Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ «ΤΟ ΣΟΥΛΙ»

Οι Θεσπρωτοί της συμπρωτεύουσας ίδρυσαν στις αρχές του 1983 το Σύλλογό τους.

Ο Σύλλογος Θεσπρωτών Θεσσαλονίκης «ΤΟ ΣΟΥΛΙ» ξεκινάει τη σταδιοδρομία του με τις πιο καλές προοπτικές.

Η προσωρινή Διοικούσα Επιτροπή του και όλα τα ιδρυτικά μέλη του πιστεύουν πως οι Θεσπρωτοί θα ενδιαφερθούν για την προκατή του και θα φροντίσουν να γίνουν σύντομα τακτικά μέλη του.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ», η κορυφαία Ηπειρωτική Οργάνωση της Βόρειας Ελλάδας, βρίσκεται στο πλευρό του καινούριου Σωματίου και όλων των Ηπειρωτικών Οργανώσεων.

Οι Θεσπρωτοί Θεσσαλονίκης μπορούν κάθε βράδυ (7—9) να πηγαίνουν στα Γραφεία της Ηπειρωτικής Εστίας (Στρατηγού Καλλιόπη 2 — τηλ. 277.185), όπου ο ταμίας του Συλλόγου Βασιλής Γκέλης θα τους δίνει κάθε σχετική πληροφορία και θα κάνει τις εγγραφές των μελών.

Το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο θα εκλεγεί από τη Γενική Συνέλευση των μελών, που θα γίνει μέσα στο Φθινόπωρο. Κανένας Θεσπρωτός δε θα τρέπει να δείξει αμέλεια και αδιαφορία. Η Θεσπρωτία μας χρειάζεται όλους.

● Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΡΟΥΨΙΩΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Την Κυριακή 29.5.1983, μετά από την καθιερωμένη ετήσια γιορτή του Συνδέσμου μας, που έγινε στην αίθουσα της Ηπειρωτικής Εστίας Θεσσαλονίκης, παραβρέθηκε το σύνολο σχεδόν των Ρουψιωτών της πόλης μας.

Ακολούθησαν εκλογές για την ανάδειξη νέου Διοικητικού Συμβουλίου και εξελέγησαν: 1) Νίκος Λάσιος, 2) Μιλτιάδης Κυριακίδης, 3) Βασιλική Καραμανλή, 4) Φάνης Γεράσης, 5) Κώστας Γραβάνης, 6) Ευγενία Πορφύρη και 7) Σταύρος Μπετζοίνης.

Οι νεοεξελεγέντες συνήλθαν σε πρώτη συνεδρίαση την 2.6.1983 και καταρτίστηκαν σε σώμα ως εξής:

Πρόεδρος: Νίκος Λάσιος.

Αντιπρόεδρος: Φάνης Γεράσης.

Γεν. Γραμματέας: Σταύρος Μπετζοίνης.

Ταμίας: Μιλτιάδης Κυριακίδης.

Συμβούλιο: Βασιλική Καραμανλή και Ευγενία Πορφύρη.

Το νέο Διοικητικό Συμβούλιο απευθύνει και από τις στήλες του εγχρότου περιοδικού «ΗΠΕΙΡΟΣ» τους πατριωτικούς του χαιρετισμούς σ' όλες τις Αδελφότητες του Πρωγονίου και τη μεγάλη και ειλικρινή επιθυμία του για μια διαρκή και εποικοδομητική συνεργασία όλων μας για την πρόοδο και την προκατή του Πρωγονίου μας.

● Η ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΙΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η Αδελφότητα Ωραιοκαστριτών Θεσσαλονίκης της Επαρχίας Πωγωνίου του Νομού Ιωαννίνων πραγματοποίησε τον μήνα Απρίλιο στην αίθουσα της Ηπειρωτικής Εστίας τη Γενική Συνέλευσή της. Τα αποτελέσματα από τις αρχαιρεσίες, που έγιναν την ίδια μέρα, έχουν ως εξής:

Πρόεδρος: Γρηγόρης Γιάννος.
Αντιπρόεδρος: Σταύρος Κιτσώνας.
Γεν. Γραμματέας: Βασίλης Κοντογιώργος.
Ταμίας: Δημήτρης Παλάσκας.
Σύμβουλος: Κώστας Δέσσης.

● Ο ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΡΥΑΣ ΒΡΥΣΗΣ & ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ «Ο ΠΥΡΡΟΣ»

Φίλοι Ηπειρώτες,

Από τις αρχαιρεσίες που είχε ο Σύλλογός μας στις 5 Ιουνίου 1983, προέκυψε νέο Διοικητικό Συμβούλιο, που το απαρτίζουν οι εξής:

Πρόεδρος: Στεργίου Δημήτριος του Λεωνίδα.
Α' Αντιπρόεδρος: Ζήνδρος Γεώργιος του Αθανασίου.
Β' Αντιπρόεδρος: Νταούλας Σπυρίδων του Δημοσθένους.
Γραμματέας: Τσότσος Κων)νος του Αθανασίου.
Ταμίας: Ντίντουρας Γεώργιος του Χρήστου.

Φιλοδοξία μας μοναδική είναι να αγωνιστούμε με όλες μας τις δυνάμεις για την πρόοδο του Συλλόγου και την πλήρη αξιοποίηση όλου του πνευματικού δυναμικού του τόπου μας. Για τον σκοπό αυτό, με χαρά μας μεγάλη θα δεχτούμε και θα προσφέρουμε κάθε συνεργασία.

● Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κύριοι,

Σας γνωρίζουμε ότι, κατόπιν γενομένων αρχαιρεσιών της Γενικής Συνελεύσεως του Συλλόγου μας, κατά την 12.3.1983, εξελέγη Α.Σ., το οποίο συνεκροτήθη σε Σώμα ως κάτωθι:

Πρόεδρος: Ιωάννης Ζορμπαλάς.
Αντιπρόεδρος: Χρήστος Καρζής.
Γεν. Γραμματέας: Κων)νος Γίγας.
Ειδ. Γραμματέας: Ηλίας Ηλιού.
Ταμίας: Φώτιος Γκίκας.
Μέλη: Παναγιώτης Μπέης, Κων)νος Δημητριάδης, Παντελής Μάσσιος Θεμιστοκλής Κυριάκης.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ» εκφράζει στα νεοεκλεγέντα Διοικητικά Συμβούλια των παραπάνω Αδελφοτήτων και Συλλόγων τα συγχαρητήρια για την εκλογή τους και εύχεται έργα δημιουργικά και ωφέλιμα για την ιδιαίτερη Πατρίδα και τον Ηπειρωτισμό.

ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΑ - ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ -

- ΚΡΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ -

Κι αυτή τη φορά πολλοί μας έστειλαν επιστολές, με τις οποίες μας συγχαίρουν για την προσπάθειά μας και μας ευχαριστούν που τους στείλαμε και το προηγούμενο τεύχος. Τους ευχαριστούμε κι εμείς για τα ενθαρρυντικά τους λόγια που θα μας δώσουν κουράγιο να συνεχίσουμε. Μερικές από αυτές είναι:

- Της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών (Εφορία Βιβλιοθήκης),
- Της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών (Βιβλιοθήκη).
- Του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ.κ. Σεραφείμ, την οποία και δημοσιεύουμε:

† Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΣΕΡΑΦΕΪΜ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10ῃ Ἰαννουαρίου 1983

Ἐριοδικόν "ἩΠΕΙΡΟΣ"
Στρατηγοῦ Καλλάρη 2 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ

948
14-1-83

Ἀγαπητοί Ἡπειρωταί,

Ἐλάβουεν καί θερμῶς εὐχαριστοῦμεν, τό εἰγενῶς ἀποσταλέν ἡμῖν ἀντίτυπον τῆς Περιοδικῆς Ἐκδόσεως τῆς καθ' ὑμᾶς Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας Θεσσαλονίκης "ἩΠΕΙΡΟΣ", ("Ἔτος Ε' Τεύχος 1").

Συγχαίροντες διά τό ὥραϊον περιεχόμενον τῆς "ἩΠΕΙΡΟΥ" πού δλα τους εἶναι εὐωδιασμένα ἀπό ἥρωμα ἡπειρωτικῶν προσώπων καί γεγονότων, σᾶς εὐχόμεθα πλουσίαν τήν συνέχισιν τῆς ἡπειρωτικῆς προσφορᾶς σας καί κατά τό ἀρεξάμενον Νέον Ἔτος, ἐν εὐλογίᾳ Κυρίου. τοῦ Ἀρχοντος χρόνων καί καιρῶν.

Μετά διαπύρων ἐν Ἐυρίψ Εὐχῶν

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

Σεραφείμ

◆ Η εφημερίδα της Θεσσαλονίκης «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ», στο φύλλο της της 17ης Μαρτίου 1983, δημοσίευσε για το περιοδικό μας τα παρακάτω:

«Εξάμηνη είναι η περιοδική έκδοση της Ηπειρωτικής Εστίας Θεσσαλονίκης «ΗΠΕΙΡΟΣ». Η υπόψη έκδοση ανάγεται στο δεύτερο εξάμηνο του 1982 και συμπληρώνει πέντε χρόνια συνεχούς κυκλοφορίας, όχι μόνο μεταξύ των Ηπειρωτών αλλά και σε ευρύτερο κοινό, που κρίνει την ευθεώρηση αυτή αξιόλογη και σοβαρή, μια και εκφράζει το ηπειρωτικό πνεύμα και τον παλμό της Ηπείρου, αλλά έχει διαστάσεις πανελλήνιες ως προς την θεματική ποικιλία και την έκφραση. Η ύλη είναι πάντα προσεγμένη και εκλεκτή, γράφουν δε κυρίως διανοούμενοι Ηπειρώτες, που συνεχίζουν την προαιώνια πολιτιστική παράδοση της Ηπείρου.

Ένα απλό ξεφύλλισμα είναι αρκετό για να προσφέρει το μέτρο της εκτίμησης στη σοβαρότητα και την υπευθυνότητα που οι εκδότες προσδίδουν στην αξιολόγηση αυτή προσπάθεια. Εντυπωσιάζει το άρθρο του καθηγητή κ. Γιανιάτσα για την προσφορά της Ηπείρου στο γένος. Ενδιαφέρουν τα ηθικοφιλοσοφικά στοιχεία του καθηγητή κ. Ι. Καλογήρου στη σύντομη εργασία του για το ήθος των Ζωσιμάδων. Συγκινεί η Χρυσάνθη Ζιτσαία με το αφήγημά της για τον τιτάνιο αγώνα που ελευθέρωσε την Ήπειρο το 1912—13 και αντικατοπτρίζουν τον ηπειρωτικό παλμό τόσο οι περιγραφές για την δραστηριότητα της Εστίας και των άλλων ηπειρωτικών οργανώσεων, όσο και η ηθογραφική και άλλη ύλη εκλεκτών συνεργατών που περιλαμβάνονται στην έκδοση.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ»

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

΄Αλλη καμιά δε γέννησι, μόν' η Μαργιά του Γιάννη.
Αν πιθάνου 'που συνάχι, η πανούκλα μούτζις νάχει.
Τί να σου θυμηθώ κρομμύδι μου; κάθε χαιψιά και δάκρυ.
Γλήγουρους στου χλιάρ' κι αργός στ' δ'λειά.
Αν δε μου δώσεις ό,τι δεν έχω, αν δεν μου κάνεις ό,τι δεν μπορώ,
αν δεν μπορώ, αν δε μου πεις τουλάχιστον ό,τι δεν ξέρω,
γιατί να σ' έχω για μεγαλύτερο;
Θέλεις του τρανό χουλιάρ' πάρι κι μιγάλου φκιάρ'.
Κούκκους σαν φέτο άκιρους (= άκαιρος) του χρόνου ας μη λαλήσει.
Κραίνου 'γώ, τσαμπουνίζ' κι ου άντρας μου.
Τα δίνεις μι τα χέρια κι τρέχεις να τα πάρεις με τα πόδια.
Του δέντρου όσου αξαίν(ει) τουν ίσκιου του πλαταίν(ει),
΄Τρεις π' σέχου τρεις π' μ' έεις κι τρεις πούνι το πιδί.
(Προσπαθεί με παραπλανητικό και αφελή τρόπο να πείσει το σύζυγο για την πατρότητα του παιδιού).

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Πλούσια, όπως πάντα, σε δραστηριότητες ήταν και το πρώτο εξάμηνο του 1983 η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ».

Οι κυριότερες από τις εκδηλώσεις που διοργάνωσε ήταν:

◆ Το κόψιμο της βασιλόπιτας, που έγινε στις 15 Γενάρη. Η συμμετοχή ήταν πρωτοφανής. Πιστεύουμε πως στη μεγάλη επιτυχία και κοσμοσυρροή βοήθησε

Από τη γιορτή, για το κόψιμο της Βασιλόπιτας, που έγινε στην Εστία μας και την οποία τίμησε με την παρουσία του ο Δήμαρχος Θεσσαλονίκης κ. Θεοχάρης Μαναβής.

πολύ και η μετάκληση λαϊκών οργάνων από την Ήπειρο. Όσοι συμπατριώτες μπόρεσαν να παραβρεθούν, θα θυμούνται μια όμορφη Ηπειρωτική Βραδιά.

◆ Το Τσαί Κυριών, που οργανώθηκε με καταπληκτική επιτυχία στις 2.2.83. Και στην εκδήλωση αυτή παραβρέθηκε ο συμπατριώτης μουσικός με το βιολί του Βαγγέλης Τίλλης, που χάρισε σ' όλες αξέχαστες Ηπειρωτικές μουσικές στιγμές.

◆ Η γιορτή της Εστίας για την Απελευθέρωση των Ιωαννίνων έγινε φέτος στις 27.2.83. Η οργάνωση ήταν από κάθε άποψη τέλεια. Η παιδική χορωδία της Εστίας τραγούδησε το «Τα πήραμε τα Γιάννενα» και ο λέκτορας του Πανεπιστη-

μίον Θεσσαλονίκης κ. Γιώργος Τσώχος ανέπτυξε με γλαφυρότητα και σαφήνεια το θέμα «Η Απελευθέρωση των Ιωαννίνων και το νόημα της ελευθερίας». Σ' όλες τις σχετικές εκδηλώσεις παραβρέθηκαν οι Αρχές της πόλης, οι εκπρόσωποι των Σωματείων της Θεσσαλονίκης και πολλοί συμπατριώτες και φίλοι της Ηπείρου.

◆ Στις 3.3.83 έγινε η ετήσια χοροεσπερίδα της Εστίας στη Λέσχη Αξιωματικών Φρουράς Θεσσαλονίκης. Αν και η μέρα ήταν εργάσιμη και αυτή η εκδήλωση σημείωσε καταπληκτική επιτυχία, και όσοι παραβρέθηκαν έφυγαν με άφθονα και αξιόλογα δώρα από την πλούσια λαχειοφόρο αγορά, που έγινε στη διάρκειά της. Για την ψυχαγωγία του κόσμου είχε μετακληθεί και εδώ συγκρότημα λαϊκών μουσικών από την Ήπειρο και προσφέρθηκε δωρεάν από το Γ' Σώμα Στρατού η ορχήστρα της Λέσχης.

◆ Η ετήσια τακτική Γενική Συνέλευση των μελών της Εστίας έγινε στις 3.4.83. Ο απολογισμός των δραστηριοτήτων του Διοικητικού Συμβουλίου, καθώς και των οικονομικών πεπραγμένων της περιόδου, επιδοκιμάστηκαν με ζωντά χειροκροτήματα από όλους ανεξαιρέτα τους παρευρεθέντες συμπατριώτες, που παρατήρησαν πως για πρώτη φορά, τα τελευταία χρόνια, η οικονομική κατάσταση της Εστίας είναι τόσο καλή.

◆ Εκτελώντας απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως των μελών, το Δ. Σ. απένειμε στην κ. Βιολέττα Σωτηρίου Βίμπλη το Τιμητικό Δίπλωμα της Εστίας για τις προσφερθείσες υπηρεσίες της οικογενείας της στην «Ηπειρωτική Εστία Θεσσαλονίκης» και στον Ηπειρωτισμό γενικά.

◆ Μια άλλη απέρρικτη, αλλά πολύ σπουδαία, εκδήλωση διοργανώθηκε από την Εστία μαζί με τους Φίλους του Εθνολογικού και Λαογραφικού Μουσείου Θεσσαλονίκης, στις 20.4.83. Πρόκειται για την παρουσίαση από την λογοτέχνιδα - λαογράφο κ. Ελευθερία Παπαδάκη του έργου της συμπατριώτισσας λόγιας κ. Χρυσάνθης Ζιτσαίας.

Για την προσφορά της στα Γράμματα και την Ήπειρο η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» της πρόσφερε με τα χέρια του προέδρου της κ. Γαβριήλ Μιχαήλ Τιμητικό Δίπλωμα και της ευχήθηκε να βρεί μιμητές στον Ηπειρωτικό και τον υπόλοιπο Ελλαδικό χώρο.

— Ακόμα το Δ.Σ. της Εστίας αποφάσισε να απονείμει Τιμητικό Δίπλωμα της «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ» στον Πρόεδρο της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών κ. Κων)νο Φρόντζο για τις άπειρες υπηρεσίες του στην Ήπειρο.

◆ Μέσα στις δραστηριότητες της Εστίας είναι και η με κάθε μέσο και τρόπο συμπαράστασή της σε όσους από τους συμπατριώτες μας την έχουν ανάγκη, μέσα φυσικά στις δυνατότητές της. Έτσι, στον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Δρυινουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης κ.κ. Σεβαστιανό, αποστείλαμε 100 πουλόβερ, τα οποία ευγενώς προσέφερε ο κ. Αθανάσιος Τσαβίδης, μέλος του Δ.Σ. της Εστίας μας, με την παράκληση κατά την κρίση Του να τα διαθέσει σε άπορους νέους και νέες της Μητροπόλεως.

Ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης μας απέστειλε την παρακάτω επιστολή:

ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΕΙΣ - ΠΟΡΦΥΡΑΝΗΣ & ΚΟΜΙΤΣΗ

Αθ. Αθ. (1983)

Αριθ. Πρωτ. 42

Επίσης
Επίσης - Ηπειρωτική Έστια
Επιτροπή 2
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μόλις έπανελάθητε επί Αθηνών, όπου μετέχομεν των έργων της Διεθνούς Έκθεσης Συνόλου, έτηρορορήθημεν την έκ μέρους ύμων έπιστολήν είς την Έκθεσιν ήμων Εηροπόλιν 100 (έκατόν) παιδικών "καυθήσο", υπό του κ. Κρόντσο.

Διά του παρόντος σκεθόμεν να έκφράσωμεν πρὸς ύμεις τὸς θερμὸς εὐχαριστίας μας οὐδ τὴν εὐγενή καὶ φιλόφρονον ταύτην χειρονομίαν, ἣ ἔστω εὐχαριστία να ενισχύσῃ τὴν μικρὴν προσπάθειαν ποὺ καταβάλλει ἡ πτωχὴ ἑκκλησία μας ἀποστόλεις, πρὸς ἀνεκέρειαν τῶν ἐπιπεριστέων χριστιανῶν της.

Χέρος τῶν ἐπιστολῶν να προσηθῆ είς ὠρισμένα χωρὶ τῆς ἑκπρωπολιτικῆς ήμων ἄρα, καί, τε ὑπόλοιπα δὲ κα διατεθῶν είς ἐπί, οὐς μαθητῶν τοῦ ἐν πο. ἑ. τῶν ἑκκλησιαστικῶν Οὐκοφορέτου ἡπάλων "ἡ ἄντα ἀκέρειν".

Εὐχαιροῦμεν καὶ εὐχίς, εὐ. δ. ε. καὶ πᾶσαν παρὶ Ζηρίου εὐλογίαν καί,

Διετελοῦμεν

κατ' εὐχὴν
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
ΕΠΙΣΚΟΠΕΙΣ ΣΕΒΑΣΜΙΑΤΗΣ

Αθ. Αθ. (1983)

Απειρες είναι οι ευχαριστίες μας και μεγάλη η ηθική μας ικανοποίηση.

◆ Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» με ιδιαίτερη χαρά φιλοξένησε και παρουσίασε στην αίθουσα Πολιτιστικών της Εκδηλώσεων από τις 18 Μαΐου μέχρι 6 Ιουνίου 1983 την πέμπτη ατομική Έκθεση ζωγραφικής του ζωγράφου και φίλου της Εστίας κ. Γεωργίου Ψαράκη. Τα έργα του ήταν θαυμάσια και η επιτυχία της Έκθεσης μεγάλη. Ο άξιος καλλιτέχνης πρόσφερε στην Ηπειρωτική Εστία έναν πίνακα αξίας 25.000 δραχμών ως δείγμα ευχαριστιών για τη φιλοξενία και συνεργασία που τον προσφέρθηκε.

◆ Σε όλο το εξάμηνο, η παραχώρηση της αίθουσας - εντευκτηρίου της Εστίας σε διάφορους Συλλόγους και Οργανώσεις, για πραγματοποίηση εκπολιτιστικών, πνευματικών και λοιπών εκδηλώσεων, ξεπέρασε κάθε προηγούμενο ρεκόρ.

— Επίσης, η συμμετοχή των τμημάτων του χορευτικού συγκροτήματος της Εστίας σε άπειρες εκδηλώσεις μέσα στη Θεσσαλονίκη και έξω από αυτή, ήταν χωρίς προηγούμενο.

Έτσι, η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ», η κορυφαία Ηπειρωτική Οργάνωση στη Βόρεια Ελλάδα, έγινε γνωστή σ' όλη τη συμπρωτεύουσα και σ' όλη την Ελλάδα και αποσπά συνέχεια τα συγχαρητήρια και τους επαίνους για την τέλεια λειτουργία της.

ΑΤΙΤΛΟ

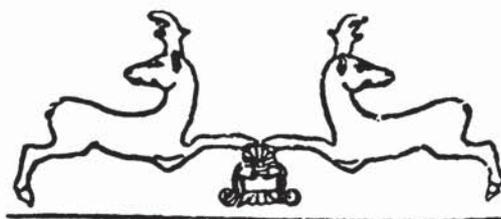
Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ

Σούρουπο ο μολυβένιος ουρανός αντικαθρεφτίζεται
στη σάρκα της αιώνιας λίμνης
Πίσω το κάστρο με τις ασύμμετρες σχισμές
για χρόνια, και πάνω αναμεταξύ των τελευταίων κλωναριών
η λεπτή μύτη του τζαμί συνάγει ότι ύποπτο στην
πόλη κατοικεί. Ένας παραδομένος ήχος αναδύεται
στις αναλλοίωτες μνήμες.

Η θέα του νησιού, η νοητή παρουσία του
αιμοβόρου πασά. Η στιγμή που η κυρά δέθηκε
στην ιστορία. Το γδαρμένο σώμα του πρόδρομου Σχυλόσοφου
που καλύπτεται μυστικά στο προμήνυμα της μπόρας κ' η
γαλήνια μορφή του Νεομάρτυρα ορθώνεται ασάλευτη
πάνω απ' τα ήμερα νερά.

Τα χρόνια σαν διάφανες περιβολές έντυσαν τα
κορμιά των αφανών ηρώων, Όσα πολύτιμα
συνέβηκαν, οι κορμοί των πλατανιών, οι αγχόνες
τα σιδερόφρακτα κελιά, τα γκαλτερίμια, οι πύλες
τα συντροφεύουν στην Αθανασία.

Τα ανυποψίαστα πτηνά μετέδωσαν στον
ονειρεμένο παρατηρητή κάποιες μεταφυσικές αγωνίες
και οι χοντρές σταλαγματιές ακούστηκαν στην
επιφάνεια της λίμνης σαν ένα ατέλειωτο
ποδοβολητό αλόγων.

Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΜΑΣ

Οι εκδηλώσεις του πρώτου εξαμήνου του 1983 άρχισαν με την συγκέντρωση όλων των μελών της Νεολαίας και των φίλων τους στην αίθουσα συνεστιάσεων της Εστίας στις 22 Ιανουαρίου.

Σκοπός της πρώτης συγκέντρωσης της χρονιάς, η γνωριμία των καινούριων μελών που κατακλύζουν κάθε χρόνο την Εστία με την έναρξη της χειμερινής περιόδου καθώς και το κόψιμο της βασιλόπιτας.

Η γιορτή άρχισε με σύντομο χαιρετισμό του Εφόρου της Νεολαίας κ. Βασίλη Γκέλη και συνεχίστηκε με τις ευχές του Προέδρου της Εστίας κ. Γαβριήλ Μιχαήλ ο οποίος και έκοψε την πίτα.

Τυχεροί της βραδιάς τα μέλη του συγκροτήματος των αρχαρίων γιατί σ' αυτούς έτυχε το φλουρί, στο κοιμιάτι της πίτας που τους αντιστοιχούσε.

Η ζεστή αυτή συγκέντρωση μέσα στα κρύα του φετινού χειμώνα συνεχίστηκε με μουσική και τραγούδια από το ελληνικό και ξένο ρεπερτόριο και με παρουσίαση των παραδοσιακών χορών της πατρίδας μας, στοιχείο απαραίτητο για την επιτυχία των φιλικών βραδιών γνωριμίας.

Την γιορτή τίμησαν με την παρουσία τους ο Α' Αντιπρόεδρος κ. Γεώργιος Τσιατσιάς, ο Γεν. Γραμματέας κ. Κώστας Τσουμέτης, ο έφορος Ψυχαγωγίας κ. Γιάννης Πρίντζης, η έφορος Αλληλεγγύης κ. Αλεξάνδρα Τοτοκώτση, ο Πρόεδρος της Επιτροπής Βορειοηπειρωτικού Αγώνα Βορείου Ελλάδος κ. Γεώργιος Βαλαούρης με την σύζυγό του και ο αντιπρόσωπος της Νεολαίας στα Γιάννενα κ. Βασίλης Τοτοκώτσης.

Οι κοπέλλες που αποτελούν το εφηβικό χορευτικό εμφανίστηκαν στην γιορτή για το κόψιμο της βασιλόπιτας του Συλλόγου Αρτινών Θεσσαλονίκης.

Στα τέλη Ιανουαρίου η Εταιρεία Ελλήνων Δημοσιολόγων γιόρτασε στην αίθουσα συνεστιάσεων της Εστίας μας την κοπή της βασιλόπιτας. Στην σεμνή αυτή γιορτή, στην οποία τιμήθηκε με ειδικό έπαινο για το έργο του «Τα ήθη και τα έθιμα των Σαρακατσαναίων», ο συμπατριώτης μας κ. Ευθύμης Κίτσης, ήταν αισθητή η παρουσία της Νεολαίας μας με την παρουσίαση χορευτικού προγράμματος από την Ήπειρο.

Στην πρώτη εκδήλωση του νεοϊδρυθέντος Συλλόγου Θεσπρωτών Θεσσαλονίκης «Το Σούλι», που σκοπό είχε μιά πρώτη επαφή και γνωριμία των Θεσπρωτών που ζουν με τις οικογένειές τους στην Θεσσαλονίκη, το χορευτικό συγκροτήμά μας ομόρφηγε την συγκέντρωση αυτή με τον χορό και τα τραγούδια που παρουσίασε και ενθουσίασε τόσο πολύ ώστε πολλοί από τους παρευρισκομένους χόρεψαν και τραγούδησαν με τα παιδιά του συγκροτήματος.

Το χορευτικό μας αναγνωρίζοντας την πολύτιμη προσφορά και το αξιόλογο έργο των Κυριών της Χ.Ε.Ν. Χαριλάου στην πόλη της Θεσσαλονίκης, παρουσίασε τους χορούς και τα τραγούδια της πατρίδας μας σε δύο εκδηλώσεις του ανωτέρω Συλλόγου, που είχαν φιλανθρωπικό χαρακτήρα.

Η Παγκύπρια Ενιαία Οργάνωση Φοιτητών οργάνωσε εκδήλωση αφιερωμένη στην μαρτυρική μεγαλόνησο την Κύπρο, με την επωνυμία «Ρίζες». Η εκδήλωση αυτή έγινε στην Φοιτητική Αέσχη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ο φοιτητικός κόσμος της πόλης μας που παρακολούθησε την εμφάνιση του χορευτικού μας καταχειροκρότησε την άφογη παρουσίαση των παραδοσιακών χορών μας.

Η προσφορά των Εθελοντριών Αδελφών του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού δεν

Το Δ.Σ. οι Αρχές της πόλης μας, μέλη της Εστίας και κοπέλες ντυμένες με τις εθνικές ενδυμασίες, στο Ηρώο του Γ' Σώματος Στρατού, στην κατάθεση στεφάνου για την επέτειο της Απελευθερώσεως των Ιωαννίνων.

είναι δυνατόν να περάσει απαρατήρητη. Το έργο και οι υπηρεσίες που αφιλοκερδώς προσφέρουν στα άτομα που έχουν ανάγκη, μας προέτρεψαν να παρουσιάσουμε στην εκδήλωσή τους ένα ωραίο πρόγραμμα με παραδοσιακούς χορούς. Η εμφάνιση των παιδιών του χορευτικού καταχειροκροτήθηκε και απέσπασε τα συγχρηθίσια του Προέδρου του Ερυθρού Στρατού και των Αδελφών Νοσοκόμων που παρακολούθησαν την γιορτή.

Τις σχετικές εκδηλώσεις για την γιορτή της Απελευθερώσεως των Ιωαννίνων στις 27 Φεβρουαρίου πλησιώσατε πρώτα της Νεολαίας ντυμένο με γραφικές στολές από τα διμερήματα της Ηπείρου και της Βορείου Ηπείρου.

Ο χορός της Ηπειρωτικής Εστίας, ο οποίος αποτελεί πλέον έθιμο, έγινε στις 3 Μαρτίου στην Λέσχη Αξιωματικών Φρουράς Θεσσαλονίκης. Η έναρξη της πετυχημένης αυτής εκδήλωσης έγινε με την εμφάνιση του παιδικού χορευτικού, το οποίο αποτελείται από κοριτσάκια και αγοράκια ηλικίας 5 μέχρι 10 χρόνων. Ακολούθησε η παρουσίαση χορών της Ηπείρου από το χορευτικό της Εστίας και η οραδιά συνεχίστηκε με χορό των μελών και των φίλων της Εστίας που ένωσαν για μια οραδιά, ότι δρύνονται στις χορεύμενες εκδηλώσεις του τόπου καταγωγής τους.

Στην παρέλαση της 25ης Μαρτίου, πρώτη από όλα τα Σωματεία, η Ηπειρωτική Εστία με τις λογαρόκορμες κοπέλες και τα παλληκάρια της Νεολαίας έδωσε για άλλη μία φορά την ζωντανή παρουσία της.

Λυγερόκορμες κοπέλες και παλληκάρια της Νεολαίας μας εκπροσωπούν την Ήπειρο στην παρέλαση της 25ης Μαρτίου 1983.

Οι εκδηλώσεις για τον μήνα Μάρτιο τελειώνουν με την εμφάνιση του χορευτικού μας στον ετήσιο χορό της Ενώσεως Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου Βορειοηπειρωτών ο οποίος έγινε με μεγάλη επιτυχία στο πολυτελές ξενοδοχείο Χίλτον στην Αθήνα.

Η σωστή παρουσίαση τόσο των παραδοσιακών όσο και των ευρωπαϊκών χορών από τα μέλη του συγκροτήματος ενθουσίασε τους παρευρισκομένους και απέσπασε τις καλύτερες κριτικές από όλους.

Από αυτή την στήλη θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε για άλλη μία φορά τον κ. Χρήστο Ντάκο για την άρτια οργάνωση της εκδήλωσης και την ζεστή φιλοξενία που πρόσφερε στα άτομα της αποστολής κατά την τριήμερη παραμονή τους στην Αθήνα. Ακόμα εκφράζουμε τις ευχές μας για μία μελλοντική συνεργασία που σίγουρα θα αποσπάσει τις καλύτερες κριτικές όπως άλλωστε και όλες όσες έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα.

Οι Ανοιξιάτικες Πολιτιστικές Εκδηλώσεις που οργανώνει ο Δήμος Θεσσαλονίκης εδώ και τρία χρόνια αποτελεί κατά κάποιο τρόπο ένα θεσμό για την πόλη μας. Στην προσπάθεια των συντελεστών αυτών των εκδηλώσεων για παρουσίαση της ερασιτεχνικής και πολιτιστικής δημιουργίας και έκφρασης της Νεολαίας στην πόλη μας συμμετείχε ενεργά και η Νεολαία της Ηπειρωτικής Εστίας. Στους μήνες Μάιο και Ιούνιο τα χορευτικά μας παρουσιάστηκαν σε τέσσερις συνολικά εκδηλώσεις στο πάρκο του Λευκού Υψώγου και στο προαύλιο του Ναού του Αγίου Δημητρίου. Ήλφογη η παρουσίαση των χορών από την Ήπειρο αλλά και την Μακεδονία μιά και σ' αυτό τον γεωγραφικό χώρο της Ελλάδας ζούμε και εργαζόμαστε. Σωστή και επιβλητική

Το παιδικό συγκρότημα της Ηπειρωτικής Εστίας, που αντιπροσώπευσε επάξια την Ήπειρο στις Ανοιξιάτικες Πολιτιστικές Εκδηλώσεις του Δήμου Θεσσαλονίκης, που έγιναν στο προαύλιο του Ιερού Ναού του Αγίου Δημητρίου.

η παρουσίαση των χορών από το παιδικό συγκρότημά μας που αληθινά ξάφνιασε όλους όσους παρακολούθησαν τις εκδηλώσεις αυτές για την χάρη, τον συγχρονισμό και την αρμονία του. Ξάφνιασε και μας γιατί η απόδοσή τους ήταν τέλεια, αν και η μουσική που τους συνόδευε ήταν από ζωντανή ορχήστρα — κλαρίνο, βιολί, λαούτο, ντέφι — και όχι από κασέτα, η οποία συνηθίζεται να χρησιμοποιείται από πολλούς συλλόγους στις διάφορες εμφανίσεις τους.

Τελειώνουμε με την υπενθύμιση ότι οι πρόβες των συγκροτημάτων — παιδικό, εφηβικό, αρχαρίων και προχωρημένων — συνεχίζονται ανελλιπώς όλες τις μέρες της εβδομάδας.

ΠΑΝΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΒΡΑΒΕΙΟ ΣΤΟΥΣ "ΚΑΛΑΡΡΥΤΕΣ,,

Το παγκοσμίως γνωστό ίδρυμα F.V.S. Αμβούργου, που αποτελείται από καθηγητές πανεπιστημίου όλων των επιστημών, απένειμε φέτος στη χώρα μας το πανευρωπαϊκό βραβείο λαϊκής καλλιτεχνίας 1983. Η ιδιαίτερη αυτή τιμητική διάκριση έγινε στον λαογραφικό και χορευτικό όμιλο «Καλαρρύτες», που έχει έδρα τα Γιάννενα, σαν αναγνώριση των μεγάλων του προσφορών για τη συλλογή, διατήρηση και αναβίωση των τοπικών ενδυμασιών, ηθών, δημοτικού τραγουδιού και δημοτικών χορών.

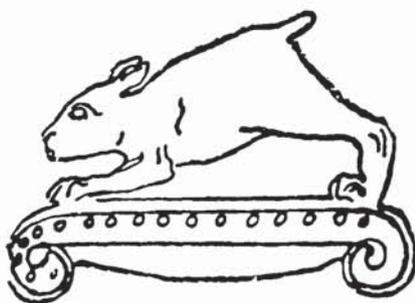
Το βραβείο Ευρώπης λαϊκής καλλιτεχνίας '83 είναι σημαντική διάκριση για τη χώρα μας και επίσημη αναγνώριση του ομίλου «Καλαρρύτες» για την πολυετή και σπουδαία δραστηριότητά του στην λαϊκοπολιτιστική κατεύθυνση.

Όπως είναι γνωστό, το ίδρυμα F.V.S. απονέμει κάθε χρόνο σειρά από υποτροφίες σε επιστήμονες απ' όλο τον κόσμο, με ιδιαίτερες επιδόσεις στην επιστήμη τους, καθώς και βραβεία πανευρωπαϊκού επιπέδου σε επιστημονικά ιδρύματα, εταιρίες, συλλόγους, οργανώσεις κ.ά. για τη μακρόχρονη, συνεχή και εξαιρετική προσφορά τους στους διάφορους επιστημονικούς τομείς.

Το βραβείο θα επιδοθεί από μέλη του διευθυντηρίου του ιδρύματος F.V.S., με επικεφαλής τον καθηγητή Βόλφραγκ Σοίπλαν του Γκράτς στις 3 Σεπτεμβρίου σε τελετή που θα γίνει στα Γιάννενα.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ»

20 ΙΟΥΝΙΟΥ 1983

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΕΣ ΠΛΕΚΤΟΜΗΧΑΝΩΝ

Γρηγόριος Σ. Ζαφείρης

ΑΝΤΙΓΟΝΙΔΩΝ 20, ΤΗΛ. 525.796 — ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

**Βιβλιοχαρτοπωλείον
ΙΩΑΝΝΟΥ Λ. ΠΡΙΝΤΖΗ**

**Μ. ΜΠΟΤΣΑΡΗ 13
ΤΗΛ. 822.947**

Α. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ

Έτοιμοπαράδοτα

**ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΑΙ**

ΕΚΘΕΣΙΣ: ΒΑΣ. ΟΜΑΔΣ 192 ΤΗΛ. 412-268

ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ: Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ 9 ΣΤ. ΜΑΡΤΙΟΥ ΤΗΛ. 413-825

CITROËN ^ GS

**ἀντιπροσωπείαι εισαγωγών
ξυλουργικών μηχανημάτων**

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΙΝΑΣ

ΦΙΝΤΙΟΥ 18 — ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

— ● —

VASILIOS PINAS

FINDIOU 18 — THESSALONIKI — TEL. 516-769 - 517-095

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ

**αντιπροσωπείαι - εισαγωγαι
υφασμάτων, δαντελών,
κεντημάτων**

ΤΣΙΜΙΣΚΗ 11 — ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΗΛ. 230-705 - 261-670

— ● —

Υποκατάστημα Αθηνών: Πανεπιστημίου 34 — Τηλ. 3608553

EXPRESS SERVICE

μέ 100 δρχ. τό μήνα

Όδική βοήθεια σ' όλη τήν Ελλάδα με ελικόπτερο
καί μ' ένα στόλο αυτοκινήτων
πού εξυπηρετούν ουσιαστικά
μέρα καί νύχτα τούς συνδρομητές.

Τεχνικός έλεγχος σύμφωνα
μέ τόν Νέο Κώδικα όδικης κυκλοφορίας.

Έγγραφη συνδρομητών
Τηλ.: 828.155 - 813.501
Ανδριανουπόλεως 2
Προέκταση Ανθέων

manager ae

EXPRESS SERVICE

"μέρα νύχτα κοντά σας.."

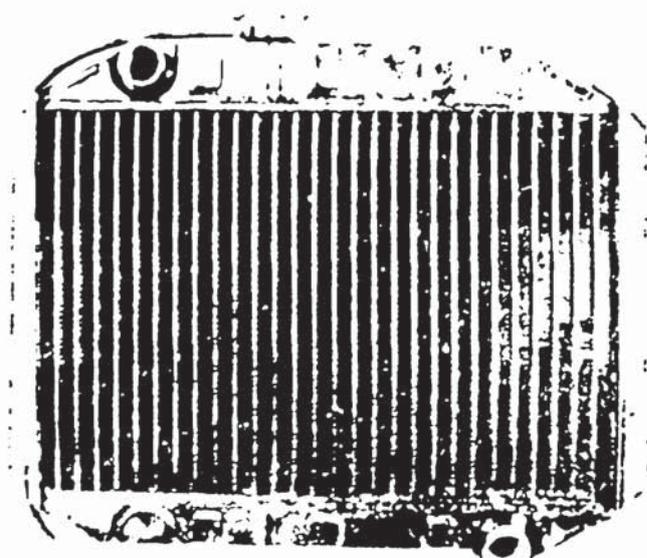

ΕΜΠΟΡΙΑ ΨΥΓΕΙΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ Ε.Ψ.Α. Ε.Π.Ε.

ΖΑΧ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ 9 — ΤΗΛ. 413-825 - 412-268

Θ Ε Σ Σ Α Λ Ο Ν Ι Κ Η

αποκλειστικοί εισαγωγείς

AVA RADIATORS

MADE IN W. GERMANY

Capriccio

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΠΛΕΚΤΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΕΩΡ. ΤΣΑΒΙΔΗΣ ΕΥΜΕΝΟΥΣ 2-4 ΧΑΡΙΛΑΟΥ, ΠΡΑΤΗΡΙΟ ΣΥΓΓΡΟΥ 35
ΤΗΛ. 309884, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗΣ
ΒΑΣΙΛ.ΟΛΓΑΣ 124
ΤΗΛ. 841 686

αντιπροσωπος
αυτοκινητων

DATSUN

θεσσαλονικης

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ Ν. ΚΙΤΣΑΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΣ

ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ
ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ-ΒΑΣ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 19 2^ο ορ. γρ. 30-31 ΤΗΛ. 267396 **ΘΕΣ/ΝΙΚΗ**

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΠΙΜΠΑΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

ΟΙΚΙΑ: ΤΕΛΑΜΩΝΟΣ 5 ΤΗΛ. 307412
ΓΡΑΦΕΙΟΝ: ΦΡΑΓΚΙΝΗ 7 ΤΗΛ. 229321 - 4^ο οροφος **ΘΕΣ/ΝΙΚΗ**

ΙΩΣΗΦ Β. ΠΙΝΑΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ.
ΒΑΣ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 19 4^ο ορ ορ. γρ 61-ΤΗΛ 275808 **ΘΕΣ/ΝΙΚΗ**

ΕΠΙΠΛΟΠΟΙΪΑ ΚΛ. ΒΟΤΣΑΡΗ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ-ΕΚΘΕΣΙΣ ΣΚΡΑ 4 - ΤΗΛ. 268 596 **ΘΕΣ/ΝΙΚΗ**

